ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 64ον. ΑΠΡΙΛΙΟΣ, 1928. Ἀριθ. 4

ΠΑΘΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

«Οὕτως εἶναι γεγραμμένον καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ πάθῃ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ νὰ κηρυχθῇ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοια καὶ ἄφεσις ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη».
(Λουκ. κδ΄. 46, 47).

Ὅταν ἀναγινώσκωμεν τὰς ἀφηγήσεις τῶν Εὐαγγελιστῶν, θαυμάζομεν τὴν ὀλιγοπιστίαν καὶ τὴν τύφλωσιν, ἥτις κατέλαβε τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ τὴν σταύρωσιν Αὐτοῦ. Ἐνῷ τοῖς εἶχε σαφῶς προείπει τὸ πάθος καὶ τὴν μετὰ τριήμερον ἀνάστασιν Αὐτοῦ, ἐκεῖνοι ἐπτοήθησαν καὶ περιέπεσον εἰς πλήρη ἀπελπισίαν, θεωρήσαντες ὡς ἀπολεσθείσας πάσας τὰς ἐλπίδας των περὶ Αὐτοῦ ὡς Σωτῆρος τοῦ Ἰσραὴλ (ἐδάφ. 21). Διὰ τοῦτο τὴν πρωΐαν τῆς Ἀναστάσεως αἱ εὐσεβεῖς γυναῖκες μετέβησαν μετὰ μύρων εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα ἀλείψωσι τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Διδασκάλου καὶ ἠπόρησαν μὴ εὑροῦσαι αὐτό· οὐδεὶς δὲ τῶν μαθητῶν ἐνεθυμήθη τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ περὶ ἀναστάσεως Αὐτοῦ, ἀλλὰ διεσκορπίσθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰ ἴδια σκυθρωποὶ καὶ περίλυποι. Μάλιστα ὅταν αἱ γυναῖκες ἀνήγγειλαν πρὸς αὐτοὺς ὅσα εἶδον εἰς τὸ μνημεῖον, «οἱ λόγοι αὐτῶν ἐφάνησαν ὡς λῆρος (φλυαρία) καὶ δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτάς» (οἱ μαθηταί). Καὶ ἠναγκάσθη αὐτὸς ὁ ἀναστὰς Σωτὴρ νὰ ἐπιπλήξῃ τοὺς δύο εἰς Ἐμμαοὺς πορευομένους μαθητάς, ἀποκαλέσας αὐτοὺς «ἀνοήτους καὶ βραδεῖς τὴν καρδίαν», καὶ νὰ ἐμφανισθῇ ἔπειτα εἰς τοὺς κατ᾽ ἰδίαν συνηγμένους ἀποστόλους, ἀποδείξας εἰς αὐτοὺς ἐμπράκτως ὅτι εἶναι ζῶν καὶ ἐξηγήσας εἰς αὐτοὺς ὅτι οὕτως ἔπρεπε νὰ πάθῃ καὶ νὰ ἀναστῇ, ἵνα φέρῃ εἰς πέρας τὸ μέγα ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

1) Ἡ ἀπορία καὶ ὀλιγοπιστία καὶ ἀπελπισία τῶν μαθητῶν καὶ αἱ σχετικαὶ ἀφηγήσεις τῶν Εὐαγγελίων εἶναι ***μία τῶν τρανῶν ἀποδείξεων τοῦ γεγονότος, ὅτι ὄντως ὁ Χριστὸς εἶχεν ἀποθάνει ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.*** Τελευταίως ἰατρός τις Σουηδὸς ἐδημοσίευσε μελέτην, εἰς τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε μόνον νεκροφάνειαν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εἶτα δὲ ἐναποτεθεὶς εἰς τὸ μνημεῖον, μετ᾽ ὀλίγον συνῆλθε καὶ ἀποκυλισθέντος τοῦ λίθου διὰ σεισμοῦ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἐνεφανίσθη ὡς ἀναστηθεὶς ἐκ νεκρῶν. Ἀλλὰ τὰ διάφορα ἐπιχειρήματα τοῦ ἀπίστου τούτου συγγραφέως δὲν εἶναι πειστικά, ὅταν ἀπέναντι αὐτῶν ἔχωμεν τὰ τεκμήρια, ἅτινα ὅλως ἀβιάστως καὶ ἀνεπιτηδεύτως παρέχονται εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν κειμένων, περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ***πράγματι ἔπαθεν.***

2) «***Ἔπρεπε νὰ πάθῃ***». Διατί; Πρῶτον, ***πρὸς πλήρωσιν τῶν προφη-***

τειῶν: «Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, Οὗτοι εἶναι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ὅτε ἤμην ἔτι μεθ' ὑμῶν, ὅτι πρέπει νὰ πληρωθῶσι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ» (ἐδάφ. 44). Δεύτερον καὶ σπουδαιότερον, ***πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου***. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα δώσῃ τὴν ζωὴν Αὐτοῦ «ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων» (Α'. Τιμόθ. β'. 6), ἱκανοποιῶν οὕτω τὴν Θείαν δικαιοσύνην καὶ σώζων εἰς τὸ παντελὲς τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἐγένετο «ἄνθρωπος θλίψεων καὶ δόκιμος ἀσθενείας», «ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν, ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν... καὶ διὰ τῶν πληγῶν Αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν» (Ἠσα. νγ'). Τὸ ποτήριον, ὅπερ ἀνέλαβε νὰ πίῃ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐνανθρωπήσας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπ' Αὐτοῦ. Ἔπρεπε νὰ πάθῃ. Ἀλλά:

3) ***Ἔπρεπε καὶ νὰ ἀναστηθῇ.*** Ἄνευ τῆς ἀναστάσεως, ὁ θάνατος Αὐτοῦ θὰ ἐξιλέωνε μὲν τὴν Θείαν δικαιοσύνην ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπὸ νεκρὸν Σωτῆρα τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ὁ κόσμος; Ὁ ἱλασμὸς ἦτο τὸ ἓν μέρος τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἡ ἀνάστασις ἦτο τὸ ἕτερον μέρος, τὸ ἀπαραίτητον σύμπλήρωμα. «Παρεδόθη (δηλ. ἐσταυρώθη) διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἀνέστη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» (Ρωμ. δ'. 25). Διὰ τοῦτο εἰς ἄλλο μέρος ὁ Παῦλος λέγει: «Ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη, μάταιον ἄρα εἶναι τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ματαία δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν... ἔτι εἴσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν» (Α'. Κορ. ιε'. 14, 17).

4) Ἔπρεπε νὰ πάθῃ καὶ νὰ ἀναστηθῇ, ***ἵνα κηρυχθῇ μετάνοια καὶ ἄφεσις ἁμαρτιῶν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους.*** Τοῦτο εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ χαροποιὰ ἀγγελία τῆς σωτηρίας τῆς ἁμαρτωλῆς ἀνθρωπότητος. Ἄνευ τοῦ ἐξιλαστηρίου πάθους τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ ὁ ἁμαρτωλὸς ἀπὸ τῆς Θείας ὀργῆς καὶ τιμωρίας. Ἀλλ' ὁ ἱλασμὸς καὶ ἡ ἄφεσις παρέχεται ***μόνον εἰς τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν***. Διὰ τοῦτο τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ἦτο: «Μετανοεῖτε» (Πράξ. β'. 38, γ'. 19, η'. 22, ιζ'. 30, κς'. 20). Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει: «Δὲν ἦλθον νὰ καλέσω δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν» (Ματθ. θ'. 13).

5) «***Εἰς πάντα τὰ ἔθνη***». Ἡ Παλαιὰ Οἰκονομία ἦτο ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ εἰδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν λαὸν Ἰσραήλ. Οὐδὲν ἄλλο ἔθνος μετεῖχεν εἰς τὴν διαθήκην ἐκείνην, ἥτις ἐδόθη πρὸς τὸν Ἀβραὰμ καὶ πρὸς τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ Ἀπόστολοι ἤρχισαν νὰ κηρύττωσι τὸν ἀναστάντα Σωτῆρα, τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐδυσκολεύθησαν νὰ ἀπευθύνωσι τὸ κήρυγμα αὐτῶν καὶ πρὸς τοὺς Ἐθνικούς· ἐχρειάσθη ὅραμα ἐξ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Πέτρον, ὅπως τὸν διδάξῃ, ὅτι «ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην» εἶναι δεκτὸς παρὰ τῷ Θεῷ (Πράξ. ι'. 35). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπῆρξαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας πολλοὶ οἱ ζητοῦντες νὰ περιφράξωσι τὸν Χριστιανισμόν, ἤτοι, τὴν σωτηρίαν, διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου, καὶ ἐχρειάσθη ἀρκετὸς καιρὸς καὶ ἀγὼν καὶ ὅλη ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, ὅπως ἐννοήσῃ ἡ Ἐκκλησία, ὅτι «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐ βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος» (Γαλάτ. γ'. 28, Κολοσσ. γ'. 11). Ἐν τούτοις τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν αὐτὸς ὁ Ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶχε σαφῶς διακηρύξει πρὶν ἢ ἀναληφθῇ: «Πορευθέντες μαθητεύσατε ***πάντα τὰ ἔθνη***»

(Ματθ. κη'. 19). «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ***πᾶσαν τὴν κτίσιν***» (Μάρκ. ις'. 15) καὶ τὸ ὡς ἄνω ὑπὸ μελέτην χωρίον. Εὐθὺς δὲ ὡς ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κατενόησε καὶ ἐφήρμοσε τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἐπῆλθεν ἡ ἐκπληκτικὴ ἐκείνη κατάκτησις ὁλοκλήρου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ὑπὸ τῆς θρησκείας τοῦ Ναζωραίου.

Ἡ ἐπέτειος λοιπὸν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν πρέπει οὐ μόνον νὰ ἀνανεώνῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τῆς ἐξιλαστηρίου Αὐτοῦ θυσίας καὶ τῆς ἐνδόξου Αὐτοῦ ἀναστάσεως, δι' ἧς ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν δικαίωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμπνέῃ εἰς ἡμᾶς μείζονα καὶ ἐνθερμότερον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τόν τε μακρὰν καὶ τὸν πλησίον, ὥστε νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ εὐλογητὴ ἡμέρα, καθ' ἣν ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης θέλει κάμψει τὸ γόνυ εἰς τὸν δεδοξασμένον Ἰησοῦν καὶ πᾶσα γλῶσσα θέλει ὁμολογήσει Αὐτὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον καὶ Βασιλέα. Ἀμήν.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

> «Ὁ λόγος γὰρ τοῦ Σταυροῦ τοῖς ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί... Τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί».
> (Α'. Κορινθ. α'. 19, 25).

Εἰς τὴν Β'. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν (δ'. 3) ὁ Ἀπόστολος λέγει ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ***κεκαλυμμένον*** εἰς τοὺς ἀπολλυμένους, καὶ ἐκθέτει τοὺς λόγους, δι' οὓς τοῦτο συμβαίνει. Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ἐξηγεῖ πῶς τὸ μακάριον Εὐαγγέλιον οὐ μόνον δὲν φέρει σωτηρίαν εἰς τοὺς ἀπολλυμένους, ἀλλὰ φαίνεται εἰς αὐτοὺς ***μωρία***—δηλ. πρᾶγμα στερούμενον σοβαρότητος, δυνάμεως, χάριτος ἢ χρησιμότητος διὰ τὴν ψυχήν.

Εἰς τὸν ἀπαθῶς καὶ ἄνευ προκαταλήψεως ἐξετάζοντα τὸ Θεῖον σχέδιον τῆς σωτηρίας, ἢ τὰς βάσεις τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὰς ἐκτεθειμένας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, αἵτινες ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου καὶ ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ σχέδιον τοῦτο φαίνεται τόσον ὡραῖον καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε νὰ ἑλκύῃ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα.

Δυστυχῶς εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων οὐδεμίαν τοιαύτην ἐπιρροὴν ἐξασκεῖ, αἱ δὲ ἀγαθαὶ αὗται ἀγγελίαι τῆς δωρεὰν σωτηρίας—τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο—ἀκούεται ὑπ' αὐτῶν μετὰ παγερᾶς ἀδιαφορίας ἢ καὶ περιφρονήσεως. Ὅπως δὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων Αὐτοῦ, οὕτω καὶ τὴν σήμερον, μὲ ὅλην τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ φώτων, τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου—ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ—θεωρεῖται ὑπὸ πολυαρίθμων ἀνθρώπων κατοικούντων ἐν Χριστιανικαῖς χώραις, πεπολιτισμένων καὶ εὐπαιδεύτων καὶ σοφῶν τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, καὶ ἐν πολλαῖς ἔτι Χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις, ὡς ***μωρία***.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀποστόλων ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ

ἀποστροφὴ τῶν πολλῶν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον προήρχετο ἐκ τῶν εἰδωλολατρικῶν προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, κλπ. τοῦ τότε κόσμου κατὰ τῆς νεοφανοῦς καὶ παραδόξου διδασκαλίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐσταυρωμένου Ναζωραίου. Ἀλλὰ τὴν σήμερον, ἀφοῦ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο κατέκτησεν ὁλόκληρον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ ἐδοκιμάσθη καὶ ἐπεβεβαιώθη διὰ τῆς πείρας 19 αἰώνων, πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀποστροφὴν καὶ καταφορὰν τόσων μυριάδων ἀνθρώπων κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες τὰ πάντα χρεωστοῦσιν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου; Ἀλλοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον, εἰμὴ εἰς τὴν φυσικὴν κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποστροφὴν καὶ ἀπέχθειαν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἕνεκα τῆς τελείας ἐξαχρειώσεως ταύτης.

Δὲν ἀπαιτεῖται δὲ πολὺς κόπος ἢ μακρὰ ἔρευνα ἵνα βεβαιωθῇ τις περὶ τούτου. Ὁπουδήποτε καὶ ἂν στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς, θὰ ἴδῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀγεληδὸν δαπανῶντας τὸ χρῆμά των πρὸς ἀγορὰν μυθιστορημάτων καὶ φαύλων ἢ ἀνοήτων δημοσιευμάτων, ἐνῷ οὐδὲ λεπτὸν θέλουσι νὰ δώσωσι δι' ἠθικὰ καὶ ψυχωφελῆ βιβλία, καὶ ἰδίως διὰ τὸ Εὐαγγέλιον. Θὰ ἴδῃ τοὺς ἀνθρώπους συγκινουμένους μέχρι δακρύων, ὅταν ἀναγινώσκωσιν ἢ βλέπωσιν εἰς τὰ θέατρα τραγῳδίας ἢ ἄλλα δραματικὰ ἔργα, ἀλλ' ἀκούοντας μετ' ἀπολύτου ἀπαθείας ἢ ἀπροθυμίας τὰ πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Θὰ ἴδῃ πολλούς, οἵτινες ἐναβρύνονται εἰς τὸ νὰ ἀκούωσι καὶ νὰ διηγῶνται μύθους γραώδεις καὶ ἀπιστεύτους, ἀλλ' ἀποστρέφονται καὶ μυκτηρίζουσι καὶ ἀποκλείουσι τῶν συναναστροφῶν αὐτῶν πᾶσαν ἀφήγησιν ἠθικὴν καὶ πᾶσαν ὁμιλίαν περὶ πνευματικῶν πραγμάτων.

Ἂς ἀποφασίσῃ τις ἐπὶ ἕνα μόνον μῆνα ἐν ταῖς συναναστροφαῖς καὶ συνομιλίαις του νὰ περιορισθῇ εἰς ζητήματα καὶ θέματα, ἅτινα ἀπησχόλησαν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους Αὐτοῦ—ζητήματα καὶ θέματα πνευματικὰ—καὶ θὰ εὕρῃ ἑαυτὸν ἐξοστρακιζόμενον ἀπὸ τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνθρώπων. Διατί; Διότι ***ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου φύσει ἀπεχθάνεται καὶ ἀποστρέφεται τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ.***

Ἡ ἀπέχθεια αὐτὴ ὑπεκκαίεται καὶ ὑποβοηθεῖται ὑπὸ διαφόρων αἰτιῶν καὶ περιστάσεων, ὑφ' ἃς εὑρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων αἱ ἑξῆς:

1. ***Ἡ ἔλλειψις πρωΐμου θρησκευτικῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας.*** Ἄνθρωποι ἀνατραφέντες εἰς οἰκογενείας, ὅπου λείπει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ προσευχὴ καὶ λατρεία—τῶν ὁποίων ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία δὲν ἐμορφώθησαν ὑπὸ εὐσεβῶν ἐπιρροῶν — εἶναι ἀνεπίδεκτοι θρησκευτικῶν ἐντυπώσεων.

Εἰς τὰς καρδίας τῶν τοιούτων ἡ ἀσέβεια ἔχει ἀπόλυτον κυριότητα. Εἶναι ὡς γαῖαι χέρσοι, οὐδὲν παράγουσαι εἰμὴ ἀκάνθας καὶ τριβόλους. Εἰς τοὺς τοιούτους τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι μωρία, διότι οὔτε τὸ ἐννοοῦσιν οὔτε λαμβάνουσι κἂν τὸν κόπον νὰ τὸ ἐξετάσωσιν.

2. ***Αἱ κοσμικαὶ φροντίδες*** — ἡ προσήλωσις εἰς τὰς κοσμικὰς μερίμνας. Αὕτη εἶναι μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν, δι' ἃς οἱ ἄνθρωποι, καίπερ καλῶς καὶ χριστιανικῶς ἀνατραφέντες, καθίστανται ἀδιάφοροι καὶ ἀνίκανοι νὰ σκεφθῶσιν ἐπὶ σοβαρῶν πνευματικῶν θεμάτων. Αἱ βιωτικαὶ μέριμναι εἶναι ὡς αἱ ἄκανθαι τῆς παραβολῆς τοῦ σπείροντος, οἵτινες συμπνίγουσι τὸν σπαρέντα καὶ βλαστή-

σαντα σπόρον τοῦ Εὐαγγελίου, πρὶν ἢ αὐξηθῇ καὶ φέρῃ καρπόν. Εἰς τοὺς τοιούτους τὸ κήρυγμα τοῦ Σταυροῦ καθίσταται ἐπὶ τέλους μωρία.

3. ***Ἡ ῥαθυμία, ἡ ἀδιαφορία, ἡ πνευματικὴ ἀπάθεια*** τῶν λεγομένων Χριστιανῶν εἶναι ἑτέρα αἰτία, δι' ἣν τὸ Εὐαγγέλιον θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς μωρία. Εἰς χώρας, ὅπου ἡ εὐσέβεια ἀκμάζει, ἤτοι, ἐκδηλοῦται δι' ἔργων ἀγάπης καὶ αὐταπαρνήσεως, οἱ δὲ ἀληθεῖς ὀπαδοὶ τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι δραστήριοι καὶ συνεπεῖς εἰς τὴν πνευματικήν των ζωήν, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅσον ἐμπαθεῖς καὶ ἂν ἦναι, δὲν τολμῶσι νὰ τὸ μυκτηρίσωσι, διότι βλέπουσιν ὀφθαλμοφανῶς τοὺς καρποὺς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅπου ὅμως μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν βασιλεύει ἀδράνεια, τυπικότης, ἀδιαφορία, ἀπάθεια, καὶ δὲν φαίνονται ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν πρακτικοὶ καρποὶ ἔργων ἀξίων τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος, ἡ διεφθαρμένη ἀνθρωπίνη καρδία ἐκδηλοῖ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον τρέφει κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ἀποκαλοῦσα αὐτὸ ***μωρίαν***.

4. ***Ἡ ἔμφυτος ὑπερηφάνεια*** τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδηλουμένη κατὰ διαφόρους τρόπους, ὡσαύτως συμβάλλει ὥστε πολλοὶ νὰ θεωρῶσι τὸ Εὐαγγέλιον ὡς μωρίαν. Οὕτως, ὁ εὐγενής, ὁ πλούσιος, ὁ πεπαιδευμένος, ***δὲν καταδέχονται*** νὰ κατέλθωσι μέχρι τῆς ἁπλότητος τοῦ Εὐαγγελικοῦ κανόνος—νὰ θέσωσιν ἑαυτοὺς εἰς ἴσην μοῖραν μὲ τοὺς ἀγενεῖς, τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους. Ἑπομένως ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ: «Ἐὰν μὴ ταπεινωθῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», προξενεῖ ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν εἰς τὸν ἀγέρωχον πλούσιον, τὸν ὑπερήφανον ἀριστοκράτην, τὸν πεφυσιωμένον σοφόν. Οἱ τοιοῦτοι δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρωσι διδασκαλίαν, ἥτις κηρύττει τὴν ἰσοπέδωσιν ὅλων τῶν ἀξιωμάτων, τίτλων καὶ διακρίσεων καὶ ζητεῖ ἀπὸ πάντας ἀνεξαιρέτως νὰ ταπεινωθῶσι διὰ τῆς μετανοίας ἐνώπιον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.

5. ***Ἡ ἀντίθεσις τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὰς ἕξεις τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων.*** Ἐνόσῳ τὸ Εὐαγγέλιον ἀφ' ἑνὸς μὲν διαγράφει ὅρους ἀπαραιτήτους πρὸς τὴν σωτηρίαν, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνται νὰ συμμορφωθῶσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διακηρύττει ὅτι αἰωνία καταδίκη θὰ ἦναι τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἣν αὐτοὶ εἶναι συνειθισμένοι καὶ ἀποφασισμένοι νὰ διάγωσιν, εἶναι φυσικὸν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι νὰ θεωρῶσιν αὐτὸ ὡς μωρίαν.

Προσθέσατε τώρα εἰς τὰ ἀνωτέρω αἴτια καὶ τὰς ποικίλας μεθοδείας καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐνέργειαν τοῦ πονηροῦ ἐκείνου Πνεύματος τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ μεταξὺ τῶν υἱῶν τῆς ἀπειθείας, καὶ θέλετε ἔχει τὸ σύνολον τῶν λόγων τῆς τοιαύτης θλιβερᾶς τῶν ἀνθρώπων πνευματικῆς καταστάσεως. Ὁ κύριος σκοπὸς καὶ ἡ ἄοκνος προσπάθεια τοῦ θανασίμου τούτου ἐχθροῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου—τοῦ Σατανᾶ—εἶναι τὸ νὰ δημιουργῇ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἀποστροφὴν κατὰ τοῦ Θείου σχεδίου τῆς σωτηρίας, νὰ ἐξάπτῃ τὴν φυσικὴν τῆς σαρκικῆς καρδίας ἔχθραν, ἀπιστίαν καὶ ἀλαζονείαν. Οὐδὲν εὐχαριστεῖ τὸν Πειραστὴν περισσότερον εἰμὴ τὸ νὰ καταπείθῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀπορρίπτωσιν ὡς μωρίαν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι Θεοῦ σοφία καὶ Θεοῦ δύναμις πρὸς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι.

Ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Φιλιππησίους (γ΄. 19) λέγει ρητῶς ὅτι **«τὸ τέλος τῶν τοιούτων ἀνθρώπων εἶναι ἀπώλεια»**. Πᾶσα περιφρόνησις ἢ ἀποστροφὴ ἢ ἀμέλεια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας πρὸς τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας συνεπάγεται τρομερὰν ἐνοχὴν καὶ ἄφευκτον τιμωρίαν. Τὸ νὰ τολμᾷ ὁ οὐτιδανὸς σκώληξ τῆς γῆς, ὅστις εἶναι ὁ ἄνθρωπος, νὰ περιφρονῇ καὶ νὰ ἀποκαλῇ μωρὸν τὸν παντοδύναμον καὶ πάνσοφον Θεόν, νὰ ἀπορρίπτῃ ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Θεὸς οὗτος ἐν τῇ ἀπείρῳ Του σοφίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ προσφέρει εἰς τὸν ἀπωλολότα ἄνθρωπον διὰ τὴν αἰωνίαν του ἀποκατάστασιν καὶ εὐδαιμονίαν, εἶναι τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἀσεβείας καὶ ἀναισθησίας. Καὶ ποῖον ἄλλο τέλος δύναται νὰ ἀναμένῃ τὸν τοιοῦτον ἀσεβῆ καὶ ἀναίσθητον ἄνθρωπον εἰμὴ αἰωνία ἀπώλεια;

Ἀδελφοί μου, μήπως τις ἐξ ἡμῶν ὑπῆρξεν ἢ ὑπάρχει ἔνοχος τοιαύτης ἀσεβείας; Μήπως τις ἐκ τῶν ἀκροατῶν μου σήμερον αἰσθάνεται ἀδιαφορίαν ἢ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεωρεῖ ταῦτα ὡς μωρίαν; Μήπως τις ἀπορρίπτῃ τὴν εὐμενῆ πρόσκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φιλάνθρωπον Αὐτοῦ προσφορὰν τῆς αἰωνίου σωτηρίας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μήπως ἐνυπάρχῃ ἐν ἡμῖν «πονηρὰ καρδία ἀπιστίας», ὥστε νὰ κλείωμεν τὰ ὦτα πρὸς τὴν φιλόστοργον φωνὴν τοῦ οὐρανίου ἡμῶν Πατρός, ὅστις μᾶς καλεῖ νὰ ἀφήσωμεν τὰ ξυλοκέρατα καὶ τὰ ράκη τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἔλθωμεν πρὸς Αὐτὸν ἐν μετανοίᾳ καὶ πίστει, ὅπως μᾶς ἐνδύσῃ μὲ τὴν λευκὴν στολὴν τῶν σεσωσμένων καὶ μᾶς χορτάσῃ μὲ τὰς οὐρανίους Αὐτοῦ εὐλογίας;

Ἐὰν οἱοσδήποτε ἐξ ἡμῶν σήμερον εἰς τοιαύτην εὑρίσκεται θέσιν, παρακαλῶ αὐτόν, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, νὰ σταθῇ καὶ νὰ ἐξετάσῃ σοβαρῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸ πρᾶγμα. Μὴ νομίσῃς, ἀδελφέ μου, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη λεγομένη σοφία ἢ ὁ ὑλικὸς πλοῦτος ἢ ἡ δόξα ἡ ἐπίγειος δύναται νὰ πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Μὴ θυσιάσῃς τὰ αἰώνια συμφέροντα τῆς ψυχῆς σου χάριν ὀλιγοχρονίου ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν ἢ τῆς δόξης τῆς παρούσης ἐφημέρου ζωῆς, ἥτις αὔριον ἢ μεθαύριον παρέρχεται ἀνεπιστρεπτεί. Μὴ πληρώσῃς τὸν στόμαχόν σου μὲ τὰ ξηρὰ ξυλοκέρατα τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, μὲ τὰ κενὰ διανοήματα τῆς κοσμικῆς φιλοσοφίας, ἅτινα θὰ σὲ ἐγκαταλείψωσιν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, ἐνῷ ἀπέναντί σου ἔχεις τράπεζαν πλουσίαν πνευματικῆς πανδαισίας, ἣν σοὶ ἡτοίμασεν ὁ πανάγαθος Θεὸς καὶ Πατήρ σου. Ἄκουσον τῆς γλυκείας φωνῆς τοῦ ὑπὲρ σοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος Σωτῆρος: «Ἔλθετε πρός Με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν Μου ἐφ᾽ ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ᾽ Ἐμοῦ... καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». ***Ἀμήν.***

(Λόγος κηρυχθεὶς ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη τῇ 10 Νοεμβρίου 1882)

"Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΣΤΙΝ„

Τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον ἀναδημοσιεύομεν ἐκ τῆς Ἀθηναϊκῆς συναδέλφου «Πολιτεία» χάριν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὰς ὠφελίμους καὶ ἐπικαίρους σκέψεις, ἃς περιέχει, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν θέσιν, ἣν κατέχει ὁ συγγράψας, ὅστις εἶναι Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Εἶναι ἀληθῶς παρήγορον, ὅτι ὁ τοιαύτην σπουδαίαν ἐπίδρασιν δυνάμενος νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, εἶναι ἀνὴρ ἐμφορούμενος ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων, οἵας ἐμφανίζει τὸ προκείμενον ἄρθρον.

Αἱ ἐφημερίδες θὰ δημοσιεύσουν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἄρθρα χαρμόσυνα ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει, τὸ στερεότυπον καὶ τὴν μονοτονίαν τῶν ὁποίων μόλις θὰ ἀποκρύπτῃ ἡ ποίησις τῶν λέξεων καὶ ὁ πλαστὸς ἐνθουσιασμός. Τὰ θρησκευτικὰ περιοδικὰ θὰ δημοσιεύσουν ἄρθρα δὶς καὶ τρὶς ἤδη ἀναγνωσθέντα καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τελεῖται κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν μεγαλοπρεπὴς ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ψάλλονται οἱ φαιδροὶ καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τὴν σωτηρίαν πεποιθήσεως συνταχθέντες ὕμνοι πρὸς τὸν Λυτρωτήν, ὅστις σώζει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ἐχθρῶν, ὡς ὑπελήφθη ὁ θάνατος κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας, καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τὴν αἰωνιότητα πίστεως, τὴν ὁποίαν τοιουτοτρόπως δημιουργεῖ, ἐνισχύει τὸ κῦρος τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, ὅσαι ἀποτελοῦν τὸν ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως ἀνθρώπινον βίον. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα, τὰ ὁποῖα μετὰ τόσης ἀκριβείας ἐπαναλαμβάνονται ἀνὰ ἕκαστον ἔτος, ***ὁ Χριστὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἦναι ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν*** καὶ ***αὐτὸς ὡς προσωπικότης*** καὶ τὸ ***βάθος τῆς διδασκαλίας του*** καὶ ἡ σημασία του διὰ τὴν ***ἱστορίαν,*** τὴν ***κοινωνίαν, τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη*** — τὸν ***πολιτισμὸν*** καθόλου. Μετὰ ἔξαρσιν ὀλίγων στιγμῶν ἐπαναπίπτομεν εἰς τὴν παλαιὰν ἀδιαφορίαν, συνήθως δὲ καὶ εἰς τὰς παλαιὰς βλασφημίας ἢ λοιδορίας. Διότι ὅλα αὐτὰ γίνονται μηχανικῶς καὶ κατὰ συνήθειαν, ἐπειδὴ ***δὲν ἐγνωρίσαμεν τὸν Κύριον*** πρὶν ἢ φθάσῃ μέχρι τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐπειδὴ ***δὲν ἤλθομεν εἰς ψυχικὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαφήν.*** Θέλομεν νὰ ἤμεθα Χριστιανοί, διότι ἦσαν οἱ πατέρες μας ἢ διότι ὁ Χριστιανισμὸς συνδέεται πρὸς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις. Ἢ ὀνομάζομεν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους Χριστιανούς, διότι ἀνήκομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ διότι θεωροῦμεν ἀναγκαίαν ἀκόμη αὐτὴν διὰ τὸν ἐθνικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον. ***Ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν οὔτε κατὰ τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον συνωδεύσαμεν ποτέ, οὔτε κατὰ τὸ πάθος συνηντήσαμεν οὔτε ἀναστάντα τὸν ἀντικρύσαμεν.*** Τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἤμεθα Χριστιανοὶ δὲν τὴν ᾐσθάνθημεν διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδέποτε. Δὲν ἐδοκιμάσαμεν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν οποίαν ἀφίνει εἰς τὴν ψυχὴν ἡ μεγάλη, ἡ ***θεία προσωπικότης,*** οὔτε ᾐσθάνθημεν τὴν ἔξαρσιν ἐκείνην, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον, ὅταν συναναστρέφεται τὸν ἐνσαρκωτὴν μιᾶς ἀθανάτου ἰδέας, τὸν θεϊκόν, τοῦ ὁποίου καὶ αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι εἶναι ἐκλάμψεις τῆς αἰωνιότητος ἢ ἀποκαλύψεις ἐκ μυστηριωδῶν βαθῶν τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἁπλῶς δογματική, ἡ ξηρὰ διδασκαλία τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ γνωρίσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἁγία Γραφή, ***τὸ ὡραιότερον καὶ πολυτιμότε-***

ρον βιβλίον τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως τὴν ὠνόμασε πρό τινος ὁ Χάουπτμαν, κατήντησε *τό μόνον ἔντυπον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀναγινώσκει ὁ Ἑλληνικὸς λαός.* Οἱ ἐπιστήμονες οὔτε θέτουν, οὔτε λύουν τὰ περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ παντοῖα προβλήματα, ὅπως διεγείρουν τὸ ἐνδιαφέρον ἢ ὅπως διορθώσουν τοὐλάχιστον τὰς ἀνακριβείας καὶ ἐλέγξουν τὴν ἀφόρητον προχειρολογίαν τῶν «ἐλευθέρων πνευμάτων», ὅσα παρήγαγεν ἡ κίνησις τῶν μεταρρυθμιστῶν. Καὶ ὅμως ὁ μόνος τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κινήσωμεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ ἑπομένως νὰ τὸν καταστήσωμεν γνωστὸν καὶ νὰ πείσωμεν περὶ τῆς σημασίας, ἀκόμη καὶ περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ὁ μόνος τρόπος θὰ ἦτο ἡ γνωστοποίησις τῆς νεωτέρας περὶ αὐτὸν ἐρεύνης καὶ ἡ συζήτησις τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα προβάλλει εἰς τὸ παρὸν ἡ ὑπερφυσική του προσωπικότης.

* * *

Ζῶμεν εἰς μίαν ἐποχὴν κατ᾽ ἐξοχὴν ἱστορικήν. Μὲ ὑλικὸν ἱστορικὸν τεράστιον, μὲ νέας μεθόδους καὶ μὲ πλοῦτον ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας ζητοῦμεν ἐκ τοῦ παρόντος νὰ ἐξιχνιάσωμεν καὶ νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὸ παρελθόν, ἵνα ἐξ αὐτοῦ νοήσωμεν ἔπειτα τὸ παρὸν καὶ κανονίσωμεν, ὅσον τὸ δυνατόν, τὸ μέλλον. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἐνδιαφέρον ἔστρεψεν, ὡς ἦτο φυσικόν, τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἡ περὶ τὸ ὁποῖον φροντὶς κατὰ τὰ τελευταῖα ὀγδοήκοντα ἔτη πρὸς οὐδεμίαν πρὸς πρόσωπον καὶ ἱστορικὴν περίοδον καταβληθεῖσαν φροντίδα εἶνε δυνατὸν νὰ παραβληθῇ. Ὄχι μόνον οἱ μεγάλοι θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι φιλόλογοι καὶ οἱ περιφανέστατοι τῶν ἱστορικῶν ἁμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ πρόσωπον, τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ. Τὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἑκάστοτε εἰς φῶς τῇ βοηθείᾳ τῆς ἐπιπόνου κριτικῆς τῶν πηγῶν, τῆς φιλολογικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς, εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐξαρτῶνται ἐν μέρει ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ τῶν ἄλλων προϋποθέσεων τῶν ἐρευνητῶν, ἀλλ᾽ ὅμως συντελοῦν οὕτως ἢ ἄλλως εἰς τὴν πληρεστέραν γνῶσιν τοῦ Ἰησοῦ, τῆς ἐποχῆς του, τῆς διδασκαλίας του. Ἀλλ᾽ ἡ *ποικιλία τῶν ροπῶν καὶ τῶν κατευθύνσεων* δημιουργεῖ τὴν *ἐντύπωσιν τοῦ χάους,* τοῦ λαβυρίνθου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πιστεύει κανεὶς πρὸς στιγμὴν ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ραϊμύρου ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Λέσιγγ, ἡ ἀπόπειρα τοῦ ὀρθολογισμοῦ, παλαιοτέρου καὶ νεωτέρου, πρὸς φυσικὴν καὶ λογικὴν ἐξήγησιν τοῦ ἀνεξιχνιάστου προβλήματος, ὅπερ λέγεται πρόσωπον καὶ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ. Μετὰ ταῦτα ἡ προσπάθεια τοῦ Στράους πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπό τε τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ ὑπερφυσικῶν παραγόντων ἑρμηνείας τοῦ προφήτου τῆς λίμνης Γεννησαρὲτ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰορδάνου. Οὕτω τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ὑπερφυσικὴν ἄποψιν διαδέχεται ἡ μυθολογική, διὰ νὰ παραχωρήσῃ μετ᾽ ὀλίγον τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Γκιλλόου, τοῦ Νόακ καὶ τοῦ Ρενάν. Τὸ ἀστήρικτον τῶν ἀπόψεων τούτων ὁδηγεῖ τῇ συνεργείᾳ τῶν νέων ἱστορικῶν ἀνακαλύψεων, τῶν νέων ἱστορικῶν μεθόδων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἱστορικῆς αἰσθήσεως εἰς πολυμαθῆ καὶ σοφὰ ἔργα, ἐπὶ αὐστηρῶς ἱστορικῆς ἐρεύ-

νης στηριζόμενα. Πρὸς κατανόησιν τοῦ Κυρίου ἀνατρέχουν τώρα εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, εἰς τὰς ἐσχατολογικὰς παραστάσεις τῶν ἰουδαϊκῶν ἀποκρύφων ἢ εἰς τὴν ραββινικὴν παράδοσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ προάγονται αἱ θρησκολογικαὶ σπουδαί· αἱ διάφοροι θρησκεῖαι, ἰδίᾳ αἱ μυστηριακαί, γίνονται ἀκριβέστερον γνωσταί, μετ' αὐτῶν δὲ συμβαδίζει ἡ ἔρευνα τῆς μυθολογίας τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ προσπάθεια πρὸς νέαν μυθολογικὴν ἑρμηνείαν τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία καταντᾷ τέλος εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἱστορικότητος αὐτοῦ, πρόδρομος τῆς ὁποίας ὑπῆρξε πρὸ ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος ὁ Μπάουερ.

Μετὰ τὰς μεγάλας ταύτας ἀμφιταλαντεύσεις, αἱ ὁποῖαι προὐκάλεσαν τόσην συγκίνησιν εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ἀκόμη καὶ σήμερον εἴτε παρ' ἀλλήλας εἴτε συνδυασμέναι πρὸς ἀλλήλας, διέγνωσεν ἡ ἐπιστήμη, ὅτι **μόνον ἐὰν ὁρμηθῇ ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς θρησκείας ὡς ἱστορικοῦ καὶ ψυχολογικοῦ φαινομένου** καὶ μόνον ἂν περιορισθῇ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν θὰ κατορθώσῃ νὰ **προσεγγίσῃ εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἴδῃ αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.** Ἐπὶ τῇ βάσει μακρᾶς προεργασίας γνωρίζομεν ὁπωσδήποτε σήμερον τὰς πηγὰς καὶ τὰ διάφορα στάδια, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν. Δυνάμεθα τώρα νὰ καθορίσωμεν τὴν πορείαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία προηγήθη τῆς συγγραφῆς τῶν Εὐαγγελίων, τὴν σχέσιν τῶν Εὐαγγελιστῶν πρὸς ἀλλήλους, τὴν μεσσιανικὴν συνείδησιν τοῦ Σωτῆρος καὶ νὰ ἐπιχειρήσωμεν γενικόν τινα χαρακτηρισμὸν τῆς προσωπικότητός του. **Ἡ ὑπεράνθρωπος αὐτοῦ αὐτοσυνείδησις** εἶναι ἀναντίρρητος, ὡς εἶναι ἔξω πάσης ἀμφιβολίας **τὸ ἀπρόσιτον ὕψος τῆς ἠθικῆς του τελειότητος** καὶ ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδανικοῦ καθοδηγουμένην δρᾶσιν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα τὰ πορίσματα τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης οὔτε νὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν σχέσιν τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὰ μεγάλα προβλήματα τῶν νεωτέρων χρόνων. Οὔτε ἄλλως τε αἱ γραμμαὶ αὗται ἔχουν αὐτὸν τὸν σκοπόν. Ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ ὑποδείξω ὅτι, **διὰ νὰ ἀσκῇ ἐπίδρασιν πραγματικὴν ἐφ' ἡμῶν ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν πρότερον αὐτόν, νὰ τὸν συναναστραφῶμεν, νὰ τὸν ἀγαπήσωμεν ὡς φίλον,** καὶ νὰ εὐχηθῶ ὅπως γνωσθῶσι καὶ παρ' ἡμῖν τὰ περὶ αὐτὸν προβλήματα, οἱ περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀγῶνες καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τοῦτο περικλείει ἐν ἑαυτῷ καὶ κινδύνους. Ἀλλ' οἱ κίνδυνοι, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἐκ τῆς βαθμιαίας δηλητηριάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ πρόχειρα δημοσιεύματα ἀνθρώπων ἀντλούντων ἐξ ἀμφιβόλων πηγῶν ἢ ἀφιεμένων εἰς τὰς αὐθαιρέτους ἐμπνεύσεις νοσηρᾶς ὑποκειμενικότητος, εἶναι πολὺ μεγαλείτεροι. Καὶ μόνη ἄλλως τε ἡ ἐπισκόπησις τῆς πνευματικῆς καθόλου κινήσεως, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἀρκεῖ ὅπως **ἐμπνεύσῃ τὸν σεβασμὸν πρὸς αὐτὸν** καὶ ὅπως πείσῃ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας ἢ τοὺς περιφρονητὰς αὐτοῦ ὅτι ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν προσωπικότητα, πρὸ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ παρέλθῃ τις ἀδιάφορος. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον θὰ ἐνισχύσῃ ἡ βαθυτέρα γνῶσις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τοὺς πιστεύοντας καὶ μὴ εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι

ὁ Ἰησοῦς ***σημαίνει εὔρυνσιν καὶ πλουτισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς***, ὅτι ἀληθὴς ἀγωγὴ καὶ πραγμάτωσις ἀνθρωπιστικῶν ἰδανικῶν ***εἶναι ἀκατανόητος ἄνευ αὐτοῦ*** ἢ τοὐλάχιστον ἄνευ καὶ αὐτοῦ καὶ ὅτι, ἐὰν ἦναι ἀληθές, ὅτι ὁ ἄνθρωπος γίνεται μεγάλος καὶ εὐγενὴς διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς μεγάλους, οὐδαμῶς τῆς τοιαύτης ἐπαφῆς τὰ ἀποτελέσματα εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῶσι πρὸς ὅσα ἐνεργεῖ ἐντὸς ὡρῶν ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὸν κατ' ἐξοχὴν Μεγάλον καὶ Εὐγενῆ. Ἐὰν ὑψίστη εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὡς εἶπεν ὁ Γκαῖτε, ἡ προσωπικότης, ***δι' οὐδενὸς ἄλλου δυνάμεθα νὰ καταστῶμεν τοιαῦται, εἰ μὴ διὰ τοῦ Ἰησοῦ***, ὁ ὁποῖος μεταρσιῶν ἡμᾶς μέχρι τῶν ὀνείρων τοῦ ἰδανικοῦ, χαρίζει ἑνότητα καὶ κέντρον πνευματικὸν εἰς ἡμᾶς καὶ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰς σκοτίους δυνάμεις καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, χωρὶς νὰ ἀρνῆται τὴν ζωὴν καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ὁδηγῇ εἰς ἀδρανῆ μυστικοπάθειαν. Διὰ τὰς τοιαύτας προσωπικότητας ἡ Ἀνάστασις σημαίνει ***τὸν συμβολισμὸν τῆς πλήρους αὐτῶν τελειώσεως*** καὶ ἑορτάζεται ὑπ' αὐτῶν μετὰ τῶν παλμῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους γνωρίζουν μόνοι ὅσοι ἠγωνίσθησαν, ὅπως ***ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰησοῦ εὕρωσι τὸ νόημα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.*** Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀπέρχονται τῆς τελετῆς τῆς Ἀναστάσεως, ἵνα ἐπανέλθουν πάλιν μηχανικῶς καὶ κατὰ συνήθειαν τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἀλλὰ πορεύονται διαρκῶς εἰς Ἐμμαοὺς μετὰ τοῦ Ἀναστάντος καὶ φωνὴ μυστικὴ ψιθυρίζει διαρκῶς ἐντὸς τοῦ στήθους των: «Ὁ Κύριος ἐστίν».

Ν. Λούβαρις

ΑΙ ΠΑΡΑΒΟΛΑΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ

Ὑπὸ Ριχάρδου Τρὲντς **(Richard Trench)**

(κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ)

(συνέχεια).

ΙΖ'.

Ἡ παραβολὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου.

Λουκ. ιβ'. 16—21.

Ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς ἐξόχου ὁμιλίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν λαμβάνει χώραν μία διακοπή. Εἷς ἐκ τῶν ἀκροατῶν του εἶχε τόσον ὀλίγον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς πνευματικὰς ἀληθείας, ἃς ἀνέπτυσσεν ὁ Διδάσκαλος, καὶ ἦτο τόσον ἀπερροφημένος ἀπὸ μίαν ἀδικίαν, τῆς ὁποίας ἐθεώρει ἑαυτὸν θῦμα, ὥστε μὴ δυνάμενος νὰ περιμείνῃ μέχρι τοῦ τέλους τῆς διδασκαλίας, δὲν ἐδίστασε νὰ διακόψῃ ἀκαίρως τὸν Κύριον, εἰπών· «***Διδάσκαλε, εἰπὲ πρὸς τὸν ἀδελφόν μου νὰ μοιρασθῇ μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.***»

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν, ὡς ἔπραξαν ἑρμηνευταί τινες, ὅτι ὁ

ἄνθρωπος οὗτος ἐζήτει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Σωτῆρος ὑπὲρ ἀξιώσεώς του ἀδίκου καὶ παρανόμου. Διότι ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ Κύριος δὲν θὰ ἀπήντα, ὡς ἀπήντησεν: «***Ἄνθρωπε, τίς μὲ κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ᾽ ὑμᾶς;***» Ἀλλὰ θὰ ἤλεγχεν αὐτὸν ἐπὶ ἀδικίᾳ. Ἐν τούτοις, ἐλέγχει αὐτὸν μόνον ἐπὶ πλεονεξίᾳ: «***Προσέχετε καὶ φυλάττεσθε ἀπὸ πλεονεξίας***». Πλεονεξία δὲ δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ ζητῇ τις νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερα ἀφ᾽ ὅ,τι τοῦ ἀνήκει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφοσίωσις καὶ ***προσήλωσις εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ χρῆμα***. Τοιαύτην δὲ προσήλωσιν ἐμαρτύρει ἡ ἄκαιρος διακοπὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ἐν τῷ μέσῳ διδασκαλίας ἐπὶ πνευματικῶν πραγμάτων, ὅλως ἀσχέτων πρὸς ζητήματα ὑλικά (1).

Ἄλλως τε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἠκολούθησε τὴν ἀπαρέγκλιτον ἀρχήν του, νὰ μὴ ἐπεμβαίνῃ εἰς ζητήματα τῆς κοσμικῆς ζωῆς. Οἱ ἐχθροί Του πολλάκις ἐζήτησαν νὰ τὸν ἐμπλέξωσιν εἰς ζητήματα τοιαῦτα—ὅπως λ. χ. εἰς τὴν περίστασιν τῆς μοιχαλίδος γυναικός, καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς πληρωμῆς τῶν Ρωμαϊκῶν φόρων. Ἀλλ᾽ ὁ Κύριος ἑκάστοτε ἀπέφευγε τὴν στηθεῖσαν εἰς Αὐτὸν παγῖδα, παραμένων αὐστηρῶς ἐντὸς τοῦ κύκλου τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου, ὡσεὶ θέλων νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τοὺς περὶ Αὐτὸν ὅτι μόνον αἱ ἠθικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀρχαὶ ἦσαν ἐκεῖναι, αἵτινες εἶχον σπουδαιότητα διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ μόναι ἐκεῖναι ἐφαρμοζόμεναι ἠδύναντο νὰ βελτιώσωσι καὶ ἐξυψώσωσι τὴν κοσμικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Κύριος, ἀφοῦ οὕτω προτρέπει τοὺς ἀκροατάς του κατὰ τῆς ***πλεονεξίας***, ἥτις ἀλλαχοῦ περιγράφεται ὡς ***πεποίθησις ἐπὶ τῆς ματαιότητος καὶ ἀσταθείας τοῦ πλούτου***,(2) προβαίνει διὰ μιᾶς παραβολῆς εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῆς μωρίας ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι τοιαύτην πεποίθησιν εἰς πράγματα μὴ δυνάμενα νὰ τοῖς παράσχωσι τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. Διότι μόνον τὰ ὅσα εἶναι μόνιμα καὶ ἀσφαλῆ φέρουσιν εὐλογίαν καὶ εὐτυχίαν· ἐνῷ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ εἶναι πρόσκαιρα καὶ ἀβέβαια, καὶ ὁ ἐλπίζων ἐπ᾽ αὐτὰ καὶ ὄχι ἐπὶ τὸν Θεόν, εἶναι διαρκῶς ἐκτεθειμένος εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ τὰ ἀπολέσῃ.

«***Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς παραβολήν, λέγων, Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησαν τὰ χωράφια***». Πολλοὺς αἰῶνας προηγουμένως ὁ θεόπνευστος Ψαλμῳδὸς εἶχεν εἰπεῖ: «Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προσηλόνετε εἰς αὐτὸν τὴν καρδίαν ὑμῶν» (Ψαλμ. ξβ'. 10). Εἶναι βαθεῖα καὶ σοφὴ ἡ ψυχολογία αὕτη· διότι προσηλοῦται ἡ ἀνθρωπίνη καρδία εἰς τὸν πλοῦτον μᾶλλον ὅταν καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἀποκτᾶται καὶ αὐξάνεται οὗτος, ἢ ὅταν χάνεται καὶ ἐξαφανίζεται. Ἡ ἀπώλεια

(1) Τὸ νὰ ζητήσῃ τις ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ καὶ διὰ καταλλήλου τρόπου τὴν διαιτησίαν τοῦ Κυρίου ἐπὶ κοσμικῆς διαφορᾶς, δὲν ἦτο αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀπρεπὲς ἢ ἁμαρτωλόν. Αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνέστησε τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐπιλύσεως ἰδιωτικῶν διαφορῶν (Α'. Κορινθ. ς' 1—6), εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι βραδύτερον τὸ ἔργον τοῦτο τῆς διαιτησίας κατέστη πολὺ βαρὺ διὰ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος παραπονεῖται ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο τὸν ἀπερρόφα ἀπὸ τὰ πνευματικά του καθήκοντα καὶ ὅτι δὲν τῷ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπῃ, ὅπως ὁ Κύριος: «Τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ᾽ ὑμᾶς;»

(2) Α'. Τιμόθ. ς'. 17: «Εἰς τοὺς πλουσίους τοῦ κόσμου τούτου παράγγελλε νὰ μὴ ὑψηλοφρονῶσι μηδὲ νὰ ἐλπίζωσιν ἐπὶ τὴν ἀδηλότητα τοῦ πλούτου, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα».

μάλιστα τῶν ὑπαρχόντων εἶναι φάρμακον καὶ ἀντίδοτον κατὰ τῆς πλεονεξίας. Ὁ σοφὸς Ἐκκλησιαστὴς γράφει: «Ὁ ἀγαπῶν τὸ ἀργύριον δὲν θέλει χορτασθῆ ἀργυρίου» (ε'. 10). Ὁ δὲ Μ. Βασίλειος, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του ἐπὶ τῆς προκειμένης παραβολῆς, λέγει: «Διπλοῦν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν. Ἢ γὰρ αἱ θλίψεις βασανίζουσι τὰς καρδίας, ὥσπερ χρυσὸν ἐν καμίνῳ, διὰ τῆς ὑπομονῆς τὸ δοκίμιον αὐτῶν ἀπελέγχουσαι· ἢ καὶ πολλάκις αὗται αἱ εὐτυχίαι τοῦ βίου ἀντὶ πειρατηρίου γίνονται τοῖς πολλοῖς. Ὁμοίως γάρ ἐστι χαλεπόν, ἔν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπείνωτον τὴν ψυχὴν διασώσασθαι καὶ ἐν ταῖς περιφανείαις μὴ ἐπαρθῆναι πρὸς ὕβριν.» (1)

«***Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Τί νὰ πράξω; Διότι δὲν ἔχω ποῦ νὰ συνάξω τοὺς καρπούς μου***». Τὸν πλούσιον τῆς παραβολῆς δὲν στενοχωρεῖ ἡ ἐπισώρευσις τῶν ὑπαρχόντων, τοῦ πλούτου αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀποθήκας ἀρκετὰς διὰ νὰ ἀποταμιεύσῃ, νὰ ἀποθησαυρίσῃ τὸ ἐπαύξημα τοῦτο. Ὁ Ἀμβρόσιος προσφυῶς ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀμηχανίαν τοῦ πλουσίου: «***Ἔχεις*** ἀποθήκας —τοὺς κόλπους τῶν πτωχῶν—τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν—τὰ στόματα τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν νηπίων». Ἐὰν ὁ πλούσιος ἤκουε τὴν συμβουλὴν τοῦ σοφοῦ Σειρὰχ (κθ'. 12: «σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου καὶ αὕτη ἐξελεῖταί σε ἐκ πάσης κακώσεως»), δὲν θὰ εὕρισκε τὰς ἀποθήκας αὐτοῦ ἀνεπαρκεῖς. Εἰς τὸν οὕτω πως ἀποροῦντα πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ πλούτη του ὁ Αὐγουστῖνος δίδει τὴν ἑξῆς ὡραίαν προτροπήν:

«Ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ ἀπολέσῃς τὰ πλούτη σου, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἀλλάξῃς τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν. Ἐὰν φίλος τις εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ ἴδῃ ὅτι ἀπεθήκευσας τοὺς καρπούς σου εἰς ἰσόγειον ὑγρόν, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ σαπίσωσι, καὶ σοὶ εἴπῃ, Ἀδελφέ, θὰ ἀπολέσῃς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διὰ πολλοῦ κόπου συνεκόμισας· ἀναβίβασον αὐτὰ εἰς ἀνώγεων, σὺ βεβαίως θὰ ἀκούσῃς τὴν συμβουλὴν τοῦ φίλου. Καὶ δὲν θέλεις νὰ εἰσακούσῃς τὸν Χριστόν, ὅστις σὲ συμβουλεύει νὰ ἀναβιβάσῃς τοὺς θησαυρούς σου ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου σκώληξ καὶ σκωρία καὶ κλέπται δὲν δύνανται νὰ σοὶ τοὺς ἀφαιρέσωσιν;»

Ἀλλ' ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς ἀποφασίζει ἄλλως. Ἀντὶ νὰ κάμῃ εἰς ἑαυτὸν «βαλάντια, ἅτινα δὲν παλαιοῦνται, θησαυρὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅστις δὲν ἐκλείπει» (ἐδάφ. 33), λέγει: «***Θέλω χαλάσει τὰς ἀποθήκας μου καὶ οἰκοδομήσει μεγαλητέρας καὶ συνάξει ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου***». Εἰς ταῦτα παρατηρεῖ ὁ Θεοφύλακτος: «Ἴδετε καὶ ἄλλην μωρίαν—λέγει τὰ γεννήματά ***μου,*** τὰ ἀγαθά ***μου,*** μὴ ἐνθυμούμενος ὅτι ταῦτα εἶχεν ἀπὸ Θεοῦ, ἄλλως, ὥσπερ οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ, κατ' ἄλλον τρόπον θὰ διέθετεν αὐτά· ἀλλ' ἐθεώρησεν αὐτὰ ὡς προϊὸν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐργασίας, διὸ καὶ ἀποχωρίζων αὐτὰ δι' ἑαυτὸν ἀποκλειστικῶς, λέγει, τὰ ***ἐμὰ*** γεννήματα, τὰ ***ἐμὰ*** ἀγαθά».

Βεβαίως τὸν πλοῦτον τοῦτον ὁ εἰρημένος πλούσιος δὲν συνεκόμισε δι' ἀδίκων ἢ ἀθεμίτων μέσων· ἦτο τὸ προϊὸν μιᾶς ἐκτάκτως πλουσίας εὐφορίας τῶν

(1) Ὁμοίως ὁ Πλούταρχος, ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Περὶ φιλοπλουτίας», λέγει πρὸς τὸν ἀχόρταστον πλεονέκτην: «Τὸ φάρμακόν σου τὴν νόσον μείζω ποιεῖ».

κτημάτων του. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτον εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου. Οὔτε θὰ κατέκρινεν ὁ κόσμος τὴν πρόθεσιν τοῦ πλουσίου, τοῦ νὰ ἀπολαύσῃ, ὡς ἄλλος Ἐπικούρειος, τὰ ἀγαθά, ἅτινα συνεκόμισε: «***Θέλω εἰπεῖ πρὸς τὴν ψυχήν μου, Ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ ἐναποτεταμιευμένα δι' ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.***» Αἱ σκέψεις καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἀνθρώπου τούτου δὲν ἀνυψοῦνται πέραν τῆς ***σαρκικῆς ἀπολαύσεως***, καὶ ἐν τῇ παραβολῇ ἐνυπάρχει εἰρωνεία τις εἰς τὸ ὅτι τὴν σαρκικὴν ταύτην ἀπόλαυσιν ὑπόσχεται οὐχὶ εἰς τὴν ***σάρκα*** του, ἀλλ' εἰς τὴν ***ψυχήν*** του—εἰς τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο τῆς ὑπάρξεώς του, τὸ ὁποῖον ἦτο προωρισμένον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, νὰ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ ἀΰλου καὶ πνευματικοῦ Θεοῦ, νὰ γνωρίσῃ, ἀγαπήσῃ, ὑπηρετήσῃ καὶ δοξάσῃ Αὐτόν.

Ὁ σαρκικὸς οὗτος πλούσιος προβλέπει ὅτι αἱ ἀπολαύσεις του αὗται θὰ διαρκέσωσιν ***ἐπὶ ἔτη πολλά***. Ὡς ὁ Ἰώβ, ἐνόμιζεν ὅτι θὰ πολλαπλασιασθῶσιν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡς ἡ ἄμμος. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος τοῦ χαρακτηρισμοῦ, τὸν ὁποῖον τοῦ προσάπτει ὁ Θεός, λέγων: «***Ἄφρον, ταύτην τὴν νύκτα τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ***». Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ μυωπάζων καὶ ρεμβάζων ἐγωϊστὴς προσχεδιάζει μακρὰν ζωὴν ἀπολαύσεων σαρκικῶν διὰ τὴν ψυχήν του, ἔρχεται ἀποτόμως ἡ τρομερὰ ἀφύπνισις. ***Ταύτην τὴν νύκτα***—ἀμέσως, ἄνευ περιθωρίου χρόνου, ἄνευ ἀναβολῆς—***ζητεῖται*** ἡ ψυχή του. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ***δάνειον*** ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, πρὸς χρησιμοποίησιν καλήν. Ἀλλ' ὡς πᾶν ἄλλο δάνειον εἰς πρώτην ζήτησιν, θὰ ἦναι ὑποχρεωμένος ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸ ἀποδώσῃ, ***ὁψέποτε τὸ ζητήσῃ ὁ δανειστής***. Ὅταν δὲ ὁ Θεὸς βλέπῃ τινὰ κακῶς χρησιμοποιοῦντα τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ζητεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ δανείου τούτου(1). Καὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην τοῦ Θεοῦ, οὐδεμία ἀντίρρησις ἢ ἀναβολὴ εἶναι δυνατή.

Πάντες γνωρίζομεν καὶ βλέπομεν ἐκ τῶν συμβάντων τοῦ καθημερινοῦ κοινωνικοῦ βίου ***πόσον ἀβεβαία εἶναι ἡ ζωή.*** Πόσων φίλων καὶ γνωρίμων ἡμῶν ἀπεκόπη ἐν μιᾷ νυκτί, ἐν μιᾷ στιγμῇ, τὸ νῆμα τῆς ζωῆς! Ἀφ' ἑσπέρας κατεκλίθησαν ἐν φαινομενικῇ ὑγιείᾳ καὶ εὑρέθησαν τὸ πρωῒ νεκροί· ἢ ἠγέρθησαν τὴν πρωΐαν μὲ τὴν συνήθη των εὐρωστίαν, καὶ δὲν ἐπέζησαν νὰ ἴδωσι τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Πῶς δύναται ὁ πεπερασμένος ἄνθρωπος νὰ καταστρώνῃ σχέδια πολυετοῦς ζωῆς καὶ δράσεως, ὅταν δὲν γνωρίζῃ ἐὰν μετὰ μίαν ὥραν ἢ ἓν λεπτὸν θὰ ἦναι ἐν τῇ ζωῇ; Πῶς δύναται νὰ ὑπολογίζῃ καὶ νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὀρθῶς χαρακτηρίζει ὁ ἀρχαῖος ὕμνος ὡς «πάντα ὀνείρων ἀπατηλότερα;» Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου—ἡ ὥρα τοῦ θανάτου—ἔρχεται «ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ» καὶ «μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν εὑρήσει γρηγοροῦντα». Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν δοῦλον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θὰ εὕρῃ κοιμώμενον καὶ ἄφροντιν καὶ ἀνέτοιμον!

«***Ὅσα δὲ ἡτοίμασας, τίνος θέλουσιν εἶσθαι;***» Πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Σολομὼν εἶχε κατανοήσει καὶ τονίσει τὴν ματαιότητα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ πλούτου, καὶ ἰδίως τὴν ἀβεβαιότητα περὶ τοῦ εἰς τίνα

(1) Πρβλ. Σοφία Σολομών, ιε'. 8: «ὃς πρὸ μικροῦ ἐκ γῆς γεννηθείς, πορεύεται ἐξ ἧς ἐλήφθη, τὸ τῆς ψυχῆς ἀπαιτηθεὶς χρέος.»

θὰ περιέλθῃ ὁ πλοῦτος τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ: «Ἐμίσησα ἔτι ἐγὼ πάντα τὸν μόχθον μου, τὸν ὁποῖον μοχθῶ ὑπὸ τὸν ἥλιον, διότι ἀφίνω αὐτὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἔρχεται μετ᾽ ἐμέ. Καὶ τίς οἶδεν ἂν θέλει εἶσθαι σοφὸς ἢ ἄφρων; Καὶ ὅμως θέλει ἐξουσιάσει ἐπὶ παντὸς τοῦ μόχθου μου, ὃν ἐμόχθησα ....ματαιότης καὶ τοῦτο» (Ἐκκλ. β΄. 18, 19). Ὁμοίως καὶ ὁ Ψαλμῳδός: «Ὁ ἄνθρωπος περιπατεῖ ἐν φαντασίᾳ, εἰς μάτην ταράττεται· θησαυρίζει καὶ δὲν γινώσκει τίς θέλει συνάξει αὐτὰ» (Ψαλμ. λθ΄. 6)(¹). Ἀκόμη καὶ οἱ σοφῶς καὶ θεαρέστως χρησιμοποιοῦντες τὸν κοσμικὸν αὐτῶν πλοῦτον αἰσθάνονται πολλάκις ἀνησυχίαν καὶ ἀβεβαιότητα διὰ τὰ κληροδοτήματα αὐτῶν καὶ ζητοῦσι νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἐκ τῶν προτέρων διὰ καταλλήλων νομικῶν διατάξεων καὶ δια τῆς ἐκλογῆς καλῶν ἐκτελεστῶν τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν σκοπῶν, δι᾽ οὓς ἀφίνουσι χρήματα.

«Οὕτω θέλει εἶσθαι ὅστις θησαυρίζει εἰς ἑαυτὸν καὶ δὲν πλουτεῖ εἰς Θεόν». Τὸ ἀνθρώπινον ***ἐγὼ*** καὶ ὁ ***Θεὸς*** εἶναι οἱ δύο ἀντίθετοι πόλοι, τὰ δύο ἐναντία ἄκρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἵσταται ἡ ψυχὴ καὶ ἐκ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἓν καὶ νὰ στραφῇ ὁλοκλήρως πρὸς αὐτό. ***Θησαυρίζειν εἰς ἑαυτὸν*** εἴδομεν τί εἶναι—ματαιότης καὶ ἀποτυχία. Ὁ Κύριος ἡμῶν ἀλλαχοῦ λέγει: «Ὅπου ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία» (Ματθ. ϛ΄. 21). Κατὰ τὰς Γραφὰς δὲ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ τὸν καθιστᾷ ἀληθῶς πλούσιον ἢ πτωχόν. Ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἔχει καμμίαν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, καμμίαν μερίδα εἰς «τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ,» καμμίαν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, εἶναι πράγματι «ταλαίπωρος καὶ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνὸς» καὶ μιαν ἡμέραν θὰ πεισθῇ περὶ τούτου, ὁσονδήποτε καὶ ἂν λέγῃ τώρα: «Πλούσιος εἶμαι καὶ ἐπλούτησα καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔχω» (Ἀποκάλ. γ΄. 17). Εἶναι πτωχὸς ὡς πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἔχει μερίδα ἐν Αὐτῷ, δὲν ἔχει θεμέλιον στερεὸν διὰ τὸ μέλλον. Τοὐναντίον μόνον ἐκεῖνος εἶναι πλούσιος, ὅστις «πλουτεῖ εἰς Θεὸν»—ὅστις θέτει τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα ὡς σκοπὸν καὶ ρυθμιστὴν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Οὗτος, καὶ ἂν ἀκόμη ἦναι ἐπαίτης καὶ ρακένδυτος, εἶναι ἀληθῶς πλούσιος, καὶ δι᾽ αὐτὸν ὁ θάνατος θὰ ἦναι ὄχι ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὰ πλούτη, ἀλλ᾽ εἴσοδος εἰς ἄφθαρτον καὶ πλουσίαν κληρονομίαν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν, ἀφοῦ διὰ τῆς ὡς ἄνω παραβολῆς προέτρεψε τοὺς ἀκροατὰς Αὐτοῦ κατὰ τῆς πλεονεξίας, γνωρίζων ὅτι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἐγκοσμίου πλούτου πηγάζει κυρίως ἐκ δυσπιστίας πρὸς τὴν Θείαν Πρόνοιαν, προσθέτει, ὡς συμπέρασμα καὶ ἐπιστέγασμα τῆς παραβολῆς ταύτης, τὴν ὡραίαν διδασκαλίαν (ἐδάφ. 22—30) περὶ τῆς φροντίδος, ἣν λαμβάνει ὁ Οὐράνιος Πατὴρ διὰ τὰ τέκνα Αὐτοῦ. Καὶ καταλήγει διὰ τῆς ὑπερόχου ἐντολῆς: «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ πάντα ταῦτα (τὰ ἐγκόσμια) προστεθήσεται ὑμῖν».

(¹) Πρβλ. Ἐκκλ. β΄. 26, Ψαλμ. μθ΄. 6—20, Ἰὼβ κζ΄. 16, 17. Ἐπίσης τὸ ἀρχαῖον ἐπίγραμμα:

«Οὕτος ὁποῖα μέλισσα πολυτρήτοις ἐνὶ σίμβλοις
Μοχθήσει, ἑτέρων δρεπτομένων τὸ μέλι.»

Η ΑΙΩΝΙΟΣ ΖΩΗ

«Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». (Ἰωάν. ιζ'. 3).

Ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον καταπληκτικὰ κατορθώματα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης εἶναι ὅτι διετύπωσεν, ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, ὁρισμὸν τῆς Αἰωνίου Ζωῆς. Διὰ τὸν διανοούμενον Χριστιανὸν τοῦτο ἀποτελεῖ συμβολὴν ὑψίστης σημασίας. Ἐπὶ πλέον τῶν χιλίων ὀκτακοσίων ἐτῶν ὑπῆρξεν εἷς μόνον ὁρισμὸς τῆς Αἰωνίου Ζωῆς· ἤδη ὑπάρχουν δύο.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, τὸ δόγμα τῆς Αἰωνίου Ζωῆς ὑπῆρξεν ἀποκλειστικὴ διδασκαλία τῆς ἀποκεκαλυμμένης θρησκείας. Ἡ ἠθικὴ ὡμίλει περὶ τοῦ Ὑψίστου Ἀγαθοῦ· ἡ Φιλοσοφία ἀπετόλμα νὰ ἐκφέρῃ εἰκασίας περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὐδεμία πηγὴ ἐδίδαξε ῥητῶς τὸ δόγμα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Τῆς μεγάλης ταύτης ἀληθείας μόνος ἐγγυητὴς μέχρι τοῦδε ἦτο ἡ Θεία Ἀποκάλυψις. Καὶ ὅμως, ἐξ ὅλων τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανικοῦ συστήματος, οὐδεμία εἶχε μεγαλειτέραν ἀνάγκην ἐπιβεβαιώσεως ἐκ τῶν ἔξω· ἀλλὰ τοιαύτη ἐπιβεβαίωσις δὲν ἤρχετο οὐδαμόθεν. Ἐξ οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς πηγῆς δὲν προέκυπτε φῶς, δὲν ἐδίδετο νύξις περὶ τοῦ λόγου, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Χριστιανικὴ ζωή, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της, πρέπει νὰ ἦναι καὶ αἰωνία. Ἡ δήλωσις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ὅτι ἡ αἰώνιος ζωὴ εἶναι πραγματικότης, ὑπῆρξε σαφὴς καὶ ἔφερεν ὅλον τὸ κῦρος τῆς θείας αὐθεντίας, τὸ διατί ὅμως ἡ ζωὴ αὕτη πρέπει νὰ ἦναι ἐξ ἀνάγκης αἰωνία, δὲν μᾶς τὸ λέγει ἡ Θεολογία.

Ἐπεφυλάχθη εἰς τὴν νεωτέραν Βιολογίαν νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ διασαφηνίσῃ τὴν κεντρικὴν αὐτὴν ἀλήθειαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἐπιστημονικὸς ὁρισμὸς τῆς αἰωνίου ζωῆς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς γεγονὸς μεγίστου ἐνδιαφέροντος διὰ θρησκείαν στηριζομένην ἐπί τε τῆς πείρας καὶ τῶν ἀποδείξεων. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τόσα ἔτη ἔμεινεν ἄνευ ἀναγνωρίσεως ἡ τόσον σπουδαία αὕτη συμβολὴ τῆς Ἐπιστήμης πρὸς τὴν θρησκείαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν δυσπιστίαν, μεθ' ἧς ἀπέβλεψαν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ ἐξηγεῖται ὑπὸ τῆς ἀπροθυμίας των εἰς τὸ νὰ ἀναζητήσωσιν ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὑψίστων θρησκευτικῶν ἀληθειῶν. Ἀλλ' ἤδη παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία ὅπως τεθῇ ὑπὸ ἔλεγχον ἡ ζωτικωτάτη ἐκείνη ἀλήθεια τοῦ Χριστιανικοῦ συστήματος.

Μέχρι τοῦδε ὁ Χριστιανὸς φιλόσοφος ἠρκεῖτο εἰς τὸ νὰ ἐπικαλῆται τὴν μαρτυρίαν τῆς Φύσεως εἰς ἄρνησιν τῆς ἐκμηδενίσεως· ἐκ τῶν παρατηρουμένων εἰς τὰ ἔντομα μεταμορφώσεων νὰ ἀρύεται ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς· ἐκ τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς Ἐνδελεχείας (τῆς συνεχίσεως τῆς ζωῆς) νὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἀρχὴν τῆς μελλούσης ὑπάρξεως. Ἀλλ' ἤδη πλησιάζομεν ἐγγύτερον. Διὰ πρώτην φορὰν τώρα, ἡ Ἐπιστήμη ἔρχεται εἰς συνάφειαν μὲ τὸν Χριστιανισμὸν ***θετικῶς***, ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ***Ἀθανασίας***. Μᾶς παρουσιάζει θετικὸν ὁρισμὸν ***ζωῆς αἰωνίου*** στηριζόμενον ἐπὶ πλήρους καὶ ἐπακριβοῦς ἐξετάσεως

τῶν ἀναγκαίων πρὸς ταύτην ὅρων. Τοὺς ὅρους τούτους ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν αὐτὴ νὰ τοὺς πληρώσῃ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ἐπιστήμης δὲν ἀξιοῦν ὅτι κατέχουν αὐτοὶ τὴν αἰώνιον ζωήν. Περιορίζονται εἰς τὸ νὰ διατυπώσουν τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους δύναται νὰ ὑπάρξῃ ζωὴ ἀτελεύτητος, χωρὶς νὰ ἐξετάζουν ἂν ὑπάρχουν ἢ δύνανται νὰ ὑπάρξουν ποτὲ ὀργανισμοὶ ἐκπληροῦντες τοὺς ὅρους τούτους. Ἡ Θρησκεία ὅμως ἀξιοῖ ὅτι ὑπάρχουν ἄτομα κατέχοντα τὴν αἰώνιον ζωήν. Τὸ δὲ πρόβλημα τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, εἶναι ἂν τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, τὰ ἀξιοῦντα ὅτι ἔκαμαν κτῆμά των ἀναφαίρετον τὴν αἰώνιον ζωήν πράγματι ἐκπληροῦν τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους ἡ Ἐπιστήμη θεωρεῖ ἀναγκαίους πρὸς τοῦτο, ἢ μήπως εἶναι ἄλλοιοι οἱ ὅροι ἐκεῖνοι; Μὲ μίαν λέξιν ἡ Χριστιανικὴ ἀντίληψις τῆς αἰωνίου ζωῆς εἶναι καὶ ***ἐπιστημονική;***

Ἴσως εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς ὁρισμὸς τῆς αἰωνίου ζωῆς ***διετυπώθη ὅλως ἀσχέτως πρὸς τὴν θρησκείαν.*** Κάθε ἄλλο θὰ εἶχε κατὰ νοῦν ὁ ἐπιστήμων, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ διατύπωσις τῆς ἰδέας ζωῆς φύσει ἀθανάτου καὶ αἰωνίου, ἀπὸ τοῦ νὰ προσφέρῃ ἐκδούλευσιν εἰς τὴν θεολογίαν. Ὁ ***Ἑρβέρτος Σπένσερ***, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ὁ ἐν λόγῳ ὁρισμός, ὅτε διετύπωσεν ἀμερολήπτως τὸ πόρισμα τῶν ἐρευνῶν του, οὐδόλως ἐσκέπτετο τὴν θρησκείαν. Ἐξήτασε μὲ λεπτομερῆ προσοχὴν τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ Ζωῆς καὶ Περιβάλλοντος σχέσεις. Ἐξέθεσε τὴν ἀρχήν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ζωὴ ὑψηλοτέρου ἢ κατωτέρου βαθμοῦ, ζωὴ μακρὰ ἢ βραχεῖα. Ὑπέδειξε τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ὀργανισμοὶ ζοῦν καὶ ἀποθνήσκουν. Καὶ τέλος ὑπέδειξε μίαν κατάστασιν, ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν τὰ ὄντα νὰ μὴ ἀποθνήσκουν ποτέ, ἀλλὰ νὰ ζοῦν ζωὴν ἀτελεύτητον καὶ τελείαν. Τοῦτο διὰ τὸν ἐπιστήμονα εἶναι φυσικῶς μία ἀφῃρημένα ἀλήθεια. Ἡ Αἰώνιος Ζωὴ δι' αὐτὸν εἶναι ἁπλῆ ἀντίληψις θεολογική. Οἱ ἀναγκαῖοι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ὅροι δὲν ὑπάρχουν ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ. Ὥστε ὁ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης δοθεὶς ὁρισμὸς αὐτῆς εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ ἀμερόληπτος. Διὰ τὴν Ἐπιστήμην, ἡ αἰωνία ζωὴ εἶναι ἁπλῶς ***ἐνδεχομένη πραγματικότης ἢ κάτι δυνάμενον νὰ πραγματοποιηθῇ***, ὅπως εἶναι καὶ τὸ ἀπόλυτον καὶ τέλειον κενόν.

Πρὶν ὅμως δώσωμεν τὸν ὁρισμὸν τοῦ Σπένσερ, φρονοῦμεν ὅτι θὰ καταστήσωμεν τοῦτον μᾶλλον καταληπτόν, ἂν περιγράψωμεν διὰ βραχέων τὰ ὀλίγα καὶ ἁπλᾶ βιολογικὰ γεγονότα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὁ ὁρισμὸς οὗτος. Πραγματευθέντες ἀλλοῦ τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου, εἴδομεν ὅτι ὑπάρχουν ***βαθμοὶ ζωῆς***. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἄλλα ὄντα εὑρίσκονται τελειότερον προσηρμοσμένα πρὸς τὸ περιβάλλον των καὶ ἄλλα ὀλιγώτερον. Ὁ βαθμὸς πάλιν τῆς προσαρμογῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ***πολυσυνθέτου*** τοῦ ὀργανισμοῦ ἑκάστου—ἐκ τοῦ ἐφοδιασμοῦ δηλαδή, δυνάμει τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον καταλλήλως τὸ περιβάλλον του.

Ἡ ἀμοιβάς, παραδείγματος χάριν, ὁ ἐξ ὅλων τῶν ὀργανισμῶν ἁπλούστερος, κέκτηται ἐλαχίστας σχέσεις ἢ προσαρμογὰς πρὸς τὸ περιβάλλον αὐτῆς Εἶναι ἁπλοῦς ἀσκὸς διαφανοῦς πηκτώματος, ἐστερημένος ὀργάνων, καὶ δυνάμενος νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ ἐλάχιστον μέρος τοῦ περιβάλλοντός του. Τὸ ἔντομον, ὡς πεπροι-

κισμένον μὲ ὀργανισμὸν μᾶλλον πολυσύνθετον, προσαρμόζεται πρὸς εὐρύτερον περιβάλλον, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι κέκτηται περισσοτέραν καὶ τελειοτέραν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀμοιβάδα. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἶναι ἀνώτερον ζῶον. Ὅταν δὲ ἔλθωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις εἶναι πεπροικισμένος μὲ ὀργανισμὸν τὰ μάλιστα πολυσύνθετον καὶ τέλειον, τὸν εὑρίσκομεν ἀκόμη περισσότερον καὶ τελειότερον προσηρμοσμένον πρὸς τὸ περιβάλλον του· χαίρει ἑπομένως βαθμὸν ζωῆς ἀνώτερον, ζῇ περισσότερον, ἀπολαμβάνει τελειοτέρας ζωῆς. Ὁ νόμος οὗτος—ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς ζωῆς ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς προσαρμογῆς—ἐφαρμόζεται καὶ ἀληθεύει μέχρις τῆς τελευταίας του λεπτομερείας, καθ' ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ὄντων. Ἡ ζωὴ γίνεται πληρεστέρα, πλουσιωτέρα, εὐαισθητοτέρα, καὶ προσαρμόζεται πρὸς περιβάλλον ὁλοὲν εὐρύτερον, καθ' ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς τὴν κλίμακα τῆς ὑπάρξεως.

Εὐθὺς λοιπὸν καταφαίνεται ὅτι ὑπάρχει ***οὐσιώδης καὶ ἀναγκαία σχέσις*** μεταξὺ ***μακροβιότητος*** καὶ ***πολυσυνθέτου ὀργανισμοῦ***. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται ὅταν ἡ μεταξὺ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του σχέσις ἢ προσαρμογή, παύσῃ νὰ ὑφίσταται. Συνεπῶς ἐκεῖνοι οἱ ὀργανισμοὶ ζοῦν περισσότερον χρόνον, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ προσαρμοσθοῦν εὐκολώτερον καὶ διὰ περισσοτέρων μέσων πρὸς τὸ περιβάλλον των· τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ πολυσυνθετώτερος ὀργανισμὸς εἶναι ὁ κάλλιστα ἐφωδιασμένος, ὅπως κυριαρχήσῃ τοῦ περιβάλλοντός του καὶ ἑπομένως εἶναι καὶ ὁ μακροβιώτερος ὅλων. Δεδομένου ὅτι ὁ θάνατος ἐπέρχεται ὅταν ὁ ὀργανισμὸς δὲν δύναται πλέον νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ περιβάλλον του, εἶναι φανερὸν ὅτι ὅσον τελειότερον προσαρμόζεται πρὸς τοῦτο, τόσον μακροτέρας ζωῆς θὰ ἀπολαμβάνῃ. Τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται ὡς ἀξίωμα τῆς Βιολογίας ὡς ἑξῆς: ***Οἱ πολυσυνθετώτεροι ὀργανισμοὶ εἶναι καὶ οἱ μακροβιώτεροι.*** «Ἀφίνοντες περιθώριον διὰ τὰς τυχὸν ἐπερχομένας διαταραχάς» λέγει ὁ Ἑρβέρτος Σπένσερ, «βλέπομεν ὅτι ἡ ζωὴ συνεχίζεται μόνον ἐφ' ὅσον συνεχίζεται ἡ πρὸς τὸ περιβάλλον προσαρμογὴ αὐτῆς· θὰ ἦναι δὲ πλήρης καὶ ἐντελὴς ἡ ζωὴ ἀναλόγως τῆς ἐντελείας τῆς προσαρμογῆς της. Εἶναι τελεία ἡ ζωὴ ὅταν καὶ τὸ περιβάλλον αὐτῆς εἶναι τέλειον».

Εὑρισκόμεθα ἤδη ὄχι πολὺ μακρὰν τοῦ πλήρους ἐπιστημονικοῦ ὁρισμοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Διὰ νὰ ἦναι ὅμως ἐφικτὴ ἡ αἰώνιος ζωή, ἀπαιτεῖται ἰδιάζουσα καὶ ὅλως ἐξαιρετικὴ ἡ προσαρμογή, ἥτις νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν οὔτε τῶν ἐξωτερικῶν μηχανικῶν προσβολῶν, οὔτε τῶν ἐσωτερικῶν διαταραχῶν τῆς διατροφῆς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἅτινα συνήθως ἐπηρεάζουν τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας. Διὰ νὰ φθάσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς αἰωνίου ζωῆς πρέπει νὰ ὑπερπηδήσωμεν τὰ ὅρια τῆς προσαρμογῆς τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ διὰ νὰ εὕρωμεν ὀργανισμὸν τόσον ὑψηλόν, τόσον πολυσύνθετον, ὅστις νὰ ἔχῃ προσαρμογὴν τόσον τελείαν, ὥστε ὁ θάνατος νὰ μὴ δύναται νὰ καταργήσῃ τὴν προσαρμογὴν ταύτην. Πρέπει νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς πεπερασμένης ὑπάρξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ προσαρμογὴ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ φθαρτοῦ καὶ ὑλικοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ προχωρήσωμεν ἐντὸς ἑτέρου περιβάλλοντος, αἰωνίου. Τοιοῦτον δὲ περιβάλλον ὑπάρχει, ***τὸ περιβάλλον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου***, τὸ ὁποῖον κεῖται

ἐκτὸς τῆς ἐπιδράσεως τῶν μηχανικῶν αἰτίων, ἅτινα θᾶττον ἢ βράδιον διακόπτουν τὴν προσαρμογὴν ὅλων τῶν πεπερασμένων ὀργανισμῶν πρὸς τὸ ὑλικὸν περιβάλλον.

Ἐὰν λοιπὸν εὑρεθῇ ὀργανισμὸς ἔχων προσαρμογὴν μὲ τὸ πνευματικὸν περιβάλλον, ἡ προσαρμογὴ αὕτη θὰ περιέχῃ ἐν ἑαυτῇ τὰ στοιχεῖα τῆς **αἰωνιότητος**, ἀρκεῖ μόνον πρὸς τοῦτο νὰ πληρωθῇ καὶ εἷς ἀκόμη ὅρος. Ὁ δὲ ὅρος οὗτος εἶναι ἡ **τελειότης**. Ἐὰν δὲν ἦναι **τέλειον** τὸ περιβάλλον τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶναι τὸ **ἀνώτατον** περιβάλλον, ἐὰν δὲν εἶναι **ἀνεπίδεκτον ἀλλοιώσεως ἢ μεταβολῆς**, δὲν ὑπάρχει καμμία ἐγγύησις ὅτι ἡ ζωὴ τῶν εἰς αὐτὸ προσαρμοζομένων. θὰ ἦναι αἰωνία. Δοθέντος ὅμως ὀργανισμοῦ πνευματικοῦ, εὑρισκομένου ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ πρὸς τέλειον πνευματικὸν περιβάλλον, ἱκανοποιοῦνται ὅλοι οἱ ἀναγκαῖοι ὅροι τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὁ δὲ ἐπιστημονικὸς ὁρισμὸς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὡς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Σπένσερ, διατυποῦται ἤδη ὡς ἑξῆς: «**Ζωὴ τελεία ἐν τελείᾳ προσαρμογῇ πρὸς τέλειον περιβάλλον**». Ἐπιφυλασσόμενοι ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν ἢ μὴ δυνατὸν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν τοιούτων ὅρων, ἂς ἐξετάσωμεν τὸν ὁρισμὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὡς διετυπώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἂς παραβάλωμεν αὐτὴν καθ' ὅλα τὰ σημεῖα πρὸς τὸν ὁρισμὸν τὸν δοθέντα ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ μὲν τὴν Ἐπιστήμην, ζωὴ αἰώνιος σημαίνει «ἀδιάκοπον προσαρμογὴν πρὸς τέλειον περιβάλλον». Ὁ δὲ Χριστὸς εἶπεν: «**Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν**». Ἄρα, αἰώνιος ζωὴ εἶναι **τὸ νὰ γνωρίζῃ τις τὸν Θεόν**. Τὸ δὲ γνωρίζειν τὸν Θεὸν σημαίνει τὸ **προσαρμόζεσθαι πρὸς τὸν Θεόν**. Ἡ δὲ προσαρμογὴ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι προσαρμογὴ πρὸς τὸ Τέλειον Περιβάλλον. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, θὰ ζῇ αἰωνίως, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἰδοὺ αἰωνία ὕπαρξις καὶ αἰωνία γνῶσις.

Τὸ κυριώτερον σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου συμφωνεῖ ὁ ἐπιστημονικὸς ὁρισμὸς πρὸς τὸν θρησκευτικόν, εἶναι εἰς τὸ ὅτι ἡ ζωὴ συνίσταται εἰς εἰδικὴν ἀτομικὴν σχέσιν, ἥτις ὠνομάσθη «**προσαρμογή**». Τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς ὡς προσαρμογῆς παραδέχεται τόσον ἡ θρησκεία ὅσον καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ἀλλὰ καὶ οὐδεμία ἄλλη ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ παρεμορφώθη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαθείας, ὅσον αὕτη. Ἡ κοινὴ ἰδέα εἶναι ὅτι αἰώνιος ζωὴ σημαίνει ζωὴν ἀτελεύτητον. Ἐνῷ διδασκόμεθα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὅτι αἰώνιος ζωὴ εἶναι τὸ «γινώσκειν τὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν». Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀκούονται εἰρωνεῖαι ἐκ μέρους ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἡ Ἐπιστήμη ὤφειλε νὰ εἶχε καταστήσει προσεκτικωτέρους. - Οὗτοι λέγουν ὅτι ἡ μέλλουσα ζωὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν εἶναί τι ἄλλο εἰμὴ μία παρατεταμένη ὕπαρξις, μία αἰωνία μονοτονία, μία τυφλὴ καὶ ἀόριστος συνέχισις τοῦ ζῆν.

Ἀλλ' ἦτό ποτε δυνατὸν ἡ Ἁγία Γραφὴ νὰ ὑποστηρίξῃ μίαν τοιαύτην ἀνόητον ἀντίληψιν; Δύναται ὁ Χριστιανισμὸς νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον μίαν ἐλπίδα τόσον ἄχρουν; Ἀναμφιβόλως ἡ ἰδέα τῆς ἀτελευτήτου ὑπάρξεως ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Χριστιανικῆς ἀντιλήψεως τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἀλλὰ δὲν περιορίζεται εἰς αὐτήν· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἰδέα τῆς αἰωνίου ζωῆς δὲν περιορίζεται εἰς τὸ **ἀτελεύτητον τῆς ὑπάρξεως**, ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ τὴν ἰδέαν

μιᾶς **προσαρμογῆς** καὶ ἑνὸς **περιβάλλοντος**. Ἔτι δὲ διακρίνει βαθμοὺς καὶ διαφόρους ἐντάσεις ζωῆς καὶ ὑποδεικνύει περιβάλλον διευρυνόμενον καὶ δημιουργοῦν νέας σχέσεις μετὰ τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅστις καὶ αὐξάνει καὶ γίνεται συνθετώτερος. Κατὰ τοῦτο δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν τῆς μελλούσης ζωῆς, παρέχουσα οὕτως εἰπεῖν τὸν **σκελετόν**, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ διαμορφωθῇ τὸ δόγμα. Περισσότερον ὅμως τούτου ἡ Ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ πράξῃ. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα εἶναι ζητήματα **ποσοτικά**, ἅμα ὅμως μεταβῶμεν ἀπὸ τοῦ ποσοτικοῦ εἰς τὸ **ποιοτικόν**, ἀφίνομεν τὴν Ἐπιστήμην ὀπίσω μας. Ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ἡ Αἰωνιότης δὲν εἶναι κυρίως ζήτημα ποσότητος, διαρκείας· εἶναι κἄτι περισσότερον ἀπὸ προσαρμογὴν πρὸς τὸν «Αἰωνίως Ἄγνωστον Θεὸν» τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι προσαρμογὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν «Ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι διαφέρει **ποιοτικῶς** ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα τῆς Ἐπιστήμης. Ναί, τὴν μακαριότητα τοῦ Οὐρανοῦ ἀποτελεῖ **αὐτὴ ἡ ποιότης τῆς αἰωνίου ζωῆς.**

Ἁπλῆ ἀτελεύτητος διάρκεια ὑπάρξεως θὰ ἦτο δῶρον ἄδωρον, διότι καὶ τῆς βραχείας ἐπιγείου ζωῆς ἀκόμη ἡ διάρκεια εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον μακρὰ δι' ἐκείνους οἵτινες διανύουν τὰ ἔτη αὐτῆς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς λύπης, διὰ δὲ τοὺς κατεχομένους ὑπὸ παντοτεινῶν ἀμφιβολιῶν καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίγειος ὕπαρξις εἶναι μαρτύριον, πόσῳ δὲ μᾶλλον θὰ ἦτο ἡ αἰωνιότης! Ὥστε ἡ Αἰώνιος ζωὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν συνίσταται εἰς ἁπλῆν διάρκειαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ καί τινα ποιοτικὴν ἰδιότητα, συνισταμένην εἰς προσαρμογήν τινα ἀνωτέραν πάσης ἄλλης. Ὅταν λοιπὸν ἐγκαταλείψωμεν τὴν σφαῖραν τῆς Ἐπιστήμης, ἡ προσαρμογὴ ἐκείνη λαμβάνει διακριτικὴν ὀνομασίαν· ὀνομάζεται ***Ἐπικοινωνία,*** ἔχει δὲ καὶ ἄλλα ὀνόματα—***Πίστιν,*** ἥτις ἐκφράζει γενικὴν σχέσιν — ***Ἀγάπην,*** ἥτις ἐμφαίνει ἀτομικὴν καὶ εἰδικὴν σχέσιν—ταῦτα δὲ ἀποτελοῦν μέρη τῆς ὅλης ἐπικοινωνίας καὶ προσαρμογῆς.

(ἀκολουθεῖ) (Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ ***Ἐρρίκου Δρώμμονδ***).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Ἡ ἅπαξ τοῦ ἔτους καθ' ὡρισμένην ἡμέραν ἰδιαιτέρα ἀνάμνησις τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν, διότι μήτε εἰς τὴν Κ. Διαθήκην μήτε εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν λεγομένων Πατέρων (δηλ. μέχρι περίπου τοῦ ἔτους 120 μετὰ Χριστὸν) εὑρίσκομεν ἴχνος τι τοιαύτης ἀναμνηστικῆς ἑορτῆς. Οἱ Χριστιανοί, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ὥρισαν ἀντὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Σαββάτου ὡς ἁγίαν ἡμέραν ἀναπαύσεως καὶ λατρείας τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, καλέσαντες αὐτὴν Κυριακὴν ἡμέραν, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ὅτι κατ' αὐτὴν ἀνέστη ὁ Κύριος. Ἑορτάζοντες ὅθεν τοιουτοτρόπως δὶς καὶ πεντηκοντάκις τοῦ ἔτους τὴν ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστά-

σεως, δὲν ᾐσθάνθησαν κατ᾽ ἀρχὰς τὴν ἀνάγκην ἰδιαιτέρου τινος ἑορτασμοῦ τοῦ γεγονότος τούτου (¹).

Ἀλλὰ πολλαὶ τῶν πρώτων κατὰ τόπους Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ἦσαν πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων προσήλυτοι, συνείθιζον νὰ ἑορτάζωσι τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ὑπὸ Χριστιανικὴν ἔννοιαν (δηλ. τὴν ἔννοιαν τοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦ ἀληθοῦς πασχαλινοῦ Ἀμνοῦ καὶ τῆς ἀπαρχῆς τῶν νεκρῶν), οὕτω δὲ βαθμηδὸν κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα ἐδημιουργήθη ἡ ἑορτὴ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα. Ἀλλὰ κατ᾽ ἀρχὰς ἑκάστη τοπικὴ Ἐκκλησία ἐτέλει τὴν ἑορτὴν ταύτην καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ χρόνον ἐβούλετο (²). Γενικευθείσης τῆς συνηθείας ταύτης, εὑρέθησαν αἱ διάφοροι Ἐκκλησίαι ἀσύμφωνοι ὡς πρὸς τὸν χρόνον, δηλ. τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν ἔπρεπε νὰ ἑορτάζηται τὸ Πάσχα. Οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τὸ Ἰουδαϊκὸν ἑορτολόγιον ἐφρόνουν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔπαθε καὶ ἀνέστη κατὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα (ὅπερ ἑωρτάζετο τὴν 14ην ἡμέραν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μηνὸς Νισάν), ἔπρεπε καὶ τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα νὰ ἑορτάζηται συμφώνως πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην, ἀδιακρίτως τῆς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν γνώμην ταύτην ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκκλησιῶν. Ἐξ ἄλλου αἱ ἐν τῇ Δύσει ἐκκλησίαι ἑώρταζον τὸ Πάσχα πάντοτε κατὰ Κυριακὴν ἡμέραν.

Πρὸς ἐπίλυσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος (μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου) ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ ἔτος 159 τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ἀνίκητον καὶ συνεζήτησε μετ᾽ αὐτοῦ· ἀλλ᾽ οὐδεμία ἐπῆλθε συμφωνία ἐκ τῆς συζητήσεως ταύτης. Τῷ 197 ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Βίκτωρ ἀπήτησε παρὰ τοῦ Πολυκράτους, μητροπολίτου τῆς Ρωμ. ἐπαρχίας Ἀσίας, ὅπως ἡ ἐπαρχία του, ἥτις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο πλέον ἡ μόνη ἀκολουθοῦσα ἀκόμη τὸ Ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον, συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ἔθος τῆς Ρώμης. Ὁ Πολυκράτης ἠρνήθη, διὸ καὶ ὁ Βίκτωρ τὸν ἀφώρισεν. ἀλλ᾽ ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τῶν διαμαρτυριῶν τοῦ Εἰρηναίου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Γαλατίας (Γαλλίας) νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἀφορισμόν, αἱ δὲ Ἀσιαναὶ ἐκκλησίαι ἐξηκολούθησαν τηροῦσαι τὸ Ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. ε΄. 23-25).

Ἐπὶ τέλους ἡ διαφορὰ αὕτη ἐγένετο ἓν τῶν ζητημάτων, πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ὁποίων ὁ Μ. Κωνσταντῖνος συνεκάλεσε τῷ 325 τὴν ἐν Νικαίᾳ Α΄. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Συρίας καὶ Ἀντιοχείας ἐκράτουν εἰσέτι τὸ Ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον. Ἡ Οἰκ. Σύνοδος λοιπὸν ὥρισεν ὁμοφώνως ὅπως τοῦ λοιποῦ τὸ Πάσχα ἑορτάζηται πάντοτε καθ᾽ ἡμέραν Κυριακὴν καὶ τὴν αὐτὴν Κυριακὴν καθ᾽ ἅπαντα τὸν κόσμον, Ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἡ ὀρθὴ

(¹) «Μηδεμίαν ἡμέραν ἑορτάζειν τοὺς πάντα τὸν βίον ἑορτὴν ἄγειν κελευομένους» (Χρυσοστ. εἰς Α΄. Κορινθ. ε΄. 8). «Οὐ γὰρ νόμῳ τοῦτο (τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἀναστάσεως) παραφυλάττειν ὁ Σωτὴρ ἢ οἱ Ἀπόστολοι ἡμῖν παρήγγειλαν .... σκοπὸς μὲν οὖν γέγονε τοῖς Ἀποστόλοις οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορταστικῶν νομοθετεῖν, ἀλλὰ βίον ὀρθὸν καὶ τὴν θεοσέβειαν εἰσηγήσασθαι» (Σωκρ. Ἐκκλ. Ἱστ. ε΄. 22).

(²) Σωκρ. Ἐκκλ. Ἱστ. ε΄. 22: «Ὅθεν ἐπειδὴ φιλοῦσι τὰς ἑορτὰς οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸ ἀνίεσθαι τῶν πόνων ἐν αὐταῖς, ἕκαστοι κατὰ χώρας ὡς ἐβουλήθησαν τὴν μνήμην τοῦ σωτηριώδους πάθους ἐξ ἔθους τινὸς ἐπετέλεσαν».

ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα ἐξακριβοῦται κατ᾽ ἔτος ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀνακοινοῖ τὴν οὕτως ἐξακριβουμένην ἡμερομηνίαν εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας. Μετὰ τοῦτο ταχέως ἐξέλιπον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἡμερολογίου (οἱ «παλαιοημερολογῖται» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης!), οἵτινες ἐλέγοντο «Τεσσαρεσκαιδεκατῖται», ὁλόκληρος δὲ ἡ Χριστιανωσύνη κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἑώρταζε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ Πάσχα, ἕως οὗ ἀνεφύη νέα φιλονεικία περὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς πασχαλινῆς σελήνης, καὶ πάλιν διηρέθη ὁ Χριστιανικὸς κόσμος εἰς τὰ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Οἱ μὲν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, οὓς ἀκολουθοῦσιν οἱ ἐν τῇ Δύσει Προτεστάνται, λαμβάνουσιν ὡς Πάσχα τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰσημερία διαφέρει κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς γεωγραφικοῦ μήκους, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος, ἔχει ἴδιον σύστημα ὑπολογισμοῦ, ἀρκούντως περίπλοκον. Ὡς ἐκ τούτου σπανίως συμπίπτει τὸ Πάσχα ὁλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου κατα τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ ἀκολουθοῦμεν τὸ Πάσχα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διότι δι᾽ ἡμᾶς οὐδεμίαν πνευματικὴν σπουδαιότητα ἔχει τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ Πασχαλίου, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἵνα συνεορτάζωμεν ὁμοῦ μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων ὁμοεθνῶν ἡμῶν τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν τῆς κοινῆς ἡμῶν πίστεως. Εὐχόμεθα ὅμως ὅπως ταχέως αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι διὰ κοινῆς συνεννοήσεως προέλθωσιν εἰς μεταρρύθμισιν, ἧς τὴν ἀνάγκην πάντες ἀναγνωρίζουσι —καὶ ἐπέλθῃ γενικὴ συμφωνία μεταξὺ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ὥστε πάντες οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἑορτάζωσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἀπὸ τῆς 24 Μαρτίου μέχρι τῆς 8 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. συνεδριάζει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα Χριστιανικὴ συνέλευσις, φέρουσα τὸ ὄνομα «Παγκόσμιος Ἱεραποστολικὴ Συνδιάσκεψις», σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μελέτη καὶ συζήτησις διαφόρων ἐπικαίρων καὶ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος θεμάτων, πρωτίστως θρησκευτικῶν, ἀλλὰ καὶ παρεμπιπτόντως κοινωνιολογικῶν καὶ δημοσιονομικῶν. Ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη φιλοξενεῖται, πολὺ καταλλήλως, ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς μαθητάς Του τὸν ὕστατόν χαιρετισμὸν πρὸ τῆς Ἀναλήψεώς Του καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑστάτην Του ἐντολήν: «***Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη***».

Ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη εἶναι συνέχεια τοῦ Διεθνοῦς Ἱεραποστολικοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη ἐν Ἐδιμβούργῳ κατὰ τὸ 1910, ἐξ ἀντιπροσωπειῶν ὅλων τῶν ἱεραποστολικῶν ὀργανώσεων τῆς Μ. Βρεττανίας καὶ τῶν Ἀποικιῶν αὐτῆς, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης.

Τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸ Συνέδριον τοῦ Ἐδιμβούργου, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην μονίμου ὀργανώσεως, ἥτις καὶ ἐπραγματοποιήθη

μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ κατὰ τὸ ἔκτοτε διαρρεῦσαν διάστημα τῶν 18 ἐτῶν ἐξέλιξις τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου ἐμφανίζεται καταπληκτικὴ μὲ τὴν παροῦσαν Συνδιάσκεψιν, τόσον ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ποιοτικῆς συστάσεως ταύτης, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ προγράμματός της καὶ τῆς διευρύνσεως τοῦ ὁρίζοντος τῶν βλέψεών της. Ἀριθμητικῶς καὶ ποιοτικῶς, διότι ἐνῷ κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Ἐδιμβούργου ἐπὶ τῶν 1,200 ἀντιπροσώπων ὅλοι, ἐκτὸς **ἑπτὰ** ἢ **ὀκτώ**, ἀνῆκον εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν (ἦσαν Ἄγγλοι ἢ Ἀμερικανοί), ὁ κατάλογος τῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὴν παροῦσαν Συνδιάσκεψιν τῶν Ἱεροσολύμων δεικνύει ὅτι τὸ **ἓν τρίτον** αὐτῶν εἶναι ***ἰθαγενεῖς ἐργάται τοῦ Εὐαγγελίου,*** ἀντιπροσωπεύοντες διαφόρους ἐγχωρίους Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Βιρμανίας, τῆς Κεϋλάνης, τοῦ Σιάμ, τῆς Μαλαϋσίας, τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδικῶν Ἀποικιῶν, τῶν Φιλιππίνων Νήσων, τῆς Κίνας, τῆς Κορέας, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Ἰράκ, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας, τῆς Τουρκίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ διαφόρων ἄλλων μερῶν τῆς Ἀφρικῆς.

Οἱ Ἀγγλο-Ἀμερικανοὶ ἀντιπρόσωποι εἶναι ἱεραπόστολοι μὲ πολυετῆ πεῖραν, εὐσέβειαν καὶ παιδείαν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι κατὰ βάθος γνῶσται ὄχι μόνον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν διαλέκτων τῶν φυλῶν, αἵτινες πρό τινων δεκάδων ἐτῶν δὲν εἶχον οὔτε γραπτὴν γλῶσσαν· αἱ δὲ ἐργασίαι τῶν ἀνδρῶν τούτων συντελοῦν ὁσημέραι εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀμαθῶν ἐκείνων λαῶν. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον διακεκριμμένων ἀντιπροσώπων μιᾶς τόσον ἐξόχου ἰδεολογίας διακρίνονται οἱ προϊστάμενοι τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου ἐν Οὐγκάνδᾳ (Ἀφρικῇ), Περσίᾳ, Καΐρῳ, Βομβάῃ καὶ Νοτίῳ Ἀφρικῇ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν καθαρῶς θρησκευτικῆς φύσεως ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ κύριον θέμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιασκέψεως, ἐμφανίζονται σήμερον, ἐπιτακτικὰ καὶ ἐπείγοντα, διάφορα προβλήματα, προερχόμενα ἐκ τῶν ὅρων τῆς νεωτέρας κοινωνιολογικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ζωῆς καὶ δράσεως — προβλήματα ἀναπόσπαστα ἀπὸ τῆς ἰδέας τοῦ προορισμοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀδιαφορήσῃ ἡ Ἐκκλησία.

Ἄνδρες ἀνεγνωρισμένης εἰδικότητος καὶ αὐθεντίας εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα προσεκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν καὶ νὰ μεταδώσουν τὰς πολυτίμους των ἀντιλήψεις ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων εἰς τοὺς ἐκ τῶν περάτων τῆς ὑφηλίου συναθροισθέντας ἐν Ἱεροσολύμοις ἐργάτας τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐπὶ τῆς συζητήσεως τῶν διαφόρων προβλημάτων τῆς «Ἐργασίας» ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τοῦ «Βιομηχανισμοῦ», ὡς παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἀσίᾳ, εἰσηγητὴς εἶναι ὁ κ. Τώνεϋ, ἀντιπρόσωπος τῆς Λονδινείου Δημοσιονομικῆς Σχολῆς, τῇ συμπράξει καὶ μιᾶς ἀντιπροσωπείας τοῦ ἐν Γενεύῃ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας. Τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς καλλιεργείας τῶν σχέσεων καὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐργασίας μεταξὺ τῶν μαύρων πληθυσμῶν τῆς Ἀφρικῆς εἰσηγητὴς εἶναι ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Τουσκιτζῆ τῆς Ἀλαβάμας, τοῦ πεφημισμένου φυτωρίου τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδευτικῆς προσπαθείας ὑπὲρ τῶν μαύρων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Καὶ εἰς ἄλλους κλάδους τῆς κοινωνιολογίας, ἄλλοι εἰδήμονες προσφέρουν τὴν πολύτιμόν των συνεργασίαν εἰς τοὺς ἱεραποστόλους.

Τὴν παροῦσαν Συνδιάσκεψιν διακρίνει πνεῦμα καθολικωτάτης ἀντιλήψεως τῆς ἰδιαζούσης διανοητικότητος καὶ τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν τῶν φυλῶν, πρὸς τὰς ὁποίας οἱ ἱεραπόστολοι προσφέρουν καὶ διερμηνεύουν τὸν Χριστιανισμόν. Χαρακτηρίζει τὴν προσπάθειαν αὐτῆς ἡ εἰλικρινὴς ἐπιθυμία, ὅπως ἐμβαθύνῃ ὁ ἱεραπόστολος εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιλαμβάνονται τῶν πνευματικῶν πραγμάτων αἱ διάφοροι φυλαὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἰδίως δὲ τί ἐνδομύχως ἀποτελεῖ τὴν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν τῶν εὐσεβῶν ὀπαδῶν τοῦ Βούδδα καὶ τοῦ Μωάμεθ, ἵνα μᾶλλον καταληπτῶς καὶ καταλλήλως καὶ εὐπροσδέκτως παρουσιασθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός.

Ὑπὸ τοιοῦτον εὐρὺ πνεῦμα Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ μετριοπαθείας δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν πλουσίους τοὺς καρποὺς τῆς Ἱεραποστολικῆς ταύτης Συνδιασκέψεω .

ΤΟ ΑΓΟΣ ΤΩΝ ΧΑΡΤΟΠΑΙΚΤΕΙΩΝ

Μὲ αἴσθημα βαθείας ἀνακουφίσεως ἀνεγνώσομεν πρό τινων ἡμερῶν εἰς τὸς ἐφημερίδας τὴν ἔκθεσιν τῆς κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, δι' ἧς προτείνεται τὸ κλείσιμον τῶν καζίνων ἢ χαρτοπαικτείων, ἅτινα διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος εἶχον ἱδρυθῆ εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐνοικιαζόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Κράτους εἰς ἰδιώτας ἐπιχειρηματίας, ἀπέδιδον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον 15 20 ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐτησίως. Καὶ λέγεται ὅτι ἡ Κυβέρνησις συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸ εὐχόμεθα, ἂν καὶ γνωρίζομεν ποῖα καὶ πόσα μέσα διατίθενται ἑκάστοτε ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν παρασκηνίων ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων πρὸς ματαίωσιν παντὸς ἀγαθοῦ, ὅπερ προώρισται νὰ παραβλάψῃ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά των, ὁσονδήποτε ἀθέμιτα καὶ ἀνήθικα καὶ ἂν ἦναι ταῦτα. Καὶ εἴδομεν ἐν προκειμένῳ, τὴν ἐπαύριον τῆς δημοσιεύσεως τῆς εἰρημένης ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, νὰ προβάλλωνται διάφορα ζητήματα, ἅτινα δῆθεν θὰ γεννηθοῦν, ἐὰν ἐφαρμοσθῇ τὸ κλείσιμον τῶν καζίνων. Πρῶτον, θὰ χάσῃ τὸ Δημόσιον, λέγουν, ποσὸν 20 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἐτησίως, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπιζητεῖται διὰ βαρέων, φόρων καὶ αὐστηρῶν οἰκονομιῶν ἡ ἰσοσκέλισις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους. Δεύτερον, θὰ ριφθοῦν εἰς τοὺς δρόμους ἑκατοντάδες ἀνθρώπων, οἵτινες σήμερον κερδίζουν τὸν ἐπιούσιον αὐτῶν ἄρτον ἐκ τῶν καζίνων—σωφὲρ αὐτοκινήτων, ὑπηρέται, κτλ. Τρίτον, μὲ τὸ κλείσιμον τῶν φανερῶν χαρτοπαικτείων, ὅπου τὸ παιγνίδιον διεξάγεται «τιμίως» (!!) ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς δημοσίας ἀρχῆς, δὲν θὰ ἐμποδίσωμεν τὴν χαρτοπαιξίαν, ἀλλὰ θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ παλαιὰ ἀφανῆ καὶ μυστικὰ χαρτοπαικτεῖα, ὅπου τὸ χαρτοπαίγνιον διενηργεῖτο ἄνευ ἐλέγχου τινὸς καὶ ἡ ἀπάτη ἦτο γενικὸς κανών, ἐλάμβανον δὲ χώραν καθ' ἑκάστην ἐκτὸς τῶν αὐτοκτονιῶν, καὶ φονικαὶ συμπλοκαί.

Πάντα τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα εἶναι ἕωλα καὶ ἀστήρικτα.

Α'. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *ζημίαν τοῦ Δημοσίου Ταμείου*, ἡ ζημία αὕτη εἶναι

οὐ μόνον μηδαμινὴ ταμειακῶς ἐπὶ συνόλου ἐσόδων 8000 ἑκατομμυρίων (ἀντιπροσωπεύει τοῦτ᾽ ἔστι ζημίαν ἑνὸς τετάρτου ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ἢ 2 ½ ἐπὶ τοῖς χιλίοις), ἀλλὰ θὰ ἔχῃ πολλὰ ἀντισηκώματα καὶ ἀντισταθμίσματα ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως. Διότι ἡ καταστροφὴ τόσων ἰδιωτικῶν περιουσιῶν διὰ τῶν χαρτοπαιγνίων ἔχει πάντοτε ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ Δημοσίου Ταμείου· ὁ καταστραφεὶς εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεις αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἦναι ἔμπορος ἢ βιομήχανος ἢ ἐπιχειρηματίας, ὡς πλειστάκις συμβαίνει, ἡ καταστροφή του συνεπάγεται διὰ τὸ Δημόσιον θετικὴν ἀπώλειαν φόρων, διότι πολλάκις ἡ καταστροφὴ ἑνὸς συνεπάγεται ζημίας καὶ καταστροφὰς καὶ τῶν συναλλασσομένων μετ᾽ αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς **τὸ ὑλικὸν μέρος**, ἐξ ὧν εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ χαρτοπαίγνια ζημιοῦσι τὸ Δημόσιον Ταμεῖον πολὺ περισσότερα τῶν ὀλίγων ἑκατομμυρίων, ἅτινα εἰσπράττει τὸ Κράτος ἐκ τῶν καζίνων.

Ἐρχόμενοι δὲ εἰς τὴν **ἠθικὴν** ἄποψιν τοῦ ζητήματος, εὑρίσκομεν ὅτι καμμία εἴσπραξις τοῦ δημοσίου ταμείου δὲν δύναται νὰ ἀντισταθμίσῃ τὴν ***ἠθικὴν ζημίαν ἑνὸς Κράτους ἐκ τῆς προστασίας μιᾶς ἀνηθικότητος***. Ἡ ζημία αὕτη εἶναι διττή. ***Πρῶτον***, καταρρίπτεται καὶ ἐξευτελίζεται ἡ ***ἠθικὴ ὑπόληψις τοῦ Κράτους***, καὶ μειοῦται ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ κατὰ τῶν κοινωνικῶν παρεκτροπῶν ἐν γένει. ***Δεύτερον***, ὑποσκάπτεται ἡ ***ἠθικὴ συνείδησις τῶν πολιτῶν, ἐξαχρειοῦται ὁ λαός***, καὶ ἄμεσος τούτου συνέπεια εἶναι ἡ διασάλευσις τῆς ἐπιβολῆς τῶν νόμων καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ οἰκοδομήματος.

Διὰ τοῦτο τὰ ἀληθῶς ὑγιᾶ καὶ εὐνομούμενα κράτη, ὡς ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, οὐδέποτε ἐδίστασαν νὰ ἀποσκορακίσουν οἱονδήποτε ὑλικὸν συμφέρον ἀντίθετον πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους, καὶ νὰ ὑποστῶσιν οἱανδήποτε ὑλικὴν ζημίαν χάριν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν· διότι ἐθεώρησαν (καὶ δικαίως) ὅτι οἱ νόμοι οἱ ἠθικοὶ ἐπιβάλλονται οὐχὶ ὀλιγώτερον εἰς τὰ δημόσια πράγματα ἢ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν, καὶ ὅτι κοινωνία ἀπαρτιζομένη ἀπὸ ἀνηθίκους καὶ ἀχρείους πολίτας δὲν δύναται νὰ ζήσῃ.

Λάβετε τὸ ζήτημα τῆς **δουλείας**. Διὰ μέσου τῶν σκοτεινῶν αἰώνων τῆς ἀμαθείας καὶ θρησκευτικῆς καταπτώσεως ἀνεπτύχθη ἡ σωματεμπορία καὶ ὁ ἐξανδραποδισμός. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἀνεπτύχθη τὸ πνευματικὸν φῶς καὶ ἐρριζώθησαν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Ἀγγλοσαξώνων αἱ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς, ἤρχισε διαδιδομένη ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἦτο ***κατάρα καὶ ἠθικὴ καταστροφὴ*** ἐθνική τε καὶ ἀτομικὴ καὶ ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ. Καὶ δὲν ἐδίστασεν ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος νὰ προβῇ εἰς τὴν τεραστίαν δαπάνην, ἥτις ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἐξαγορὰν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ἑκατομμυρίων δούλων ἀνὰ τὴν ἀπέραντον Βρεττανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐβράδυναν νὰ λάβουν τὴν αὐτὴν σωτήριον ἀπόφασιν, διότι καὶ ἐκεῖ κολοσσιαῖα ἰδιωτικὰ συμφέροντα ἀνθίσταντο εἰς τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οἱ ὀπαδοὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς ἐπὶ τέλους δὲν ὠπισθοχώρησαν οὐδὲ πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ κατόπιν μυριονέκρου τετραετοῦς ἀγῶνος καὶ θυσιῶν ὑλικῶν τεραστίων ἦραν ἐκ μέσου τῆς πατρίδος των τὸ ἄγος τῆς δουλείας.

Βραδύτερον, ἠγέρθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ζήτημα τοῦ ***ἐμπορίου τοῦ ὀπίου***. Ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἐν Ἰνδοστάνῃ εἰσέπραττεν ἐτησίως περὶ τὰ 10 ἑκατομμύρια λιρῶν ἐκ τοῦ ἐξαγωγικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰς Κίναν ἐξαγομένου ὀπίου. Ἡ Κίνα, θέλουσα νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ὀλεθρίαν χρῆσιν τοῦ ὀπίου ἐντὸς τοῦ κράτους της, ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐξήγειρε τοὺς Ἰνδοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐμπόρους, οἵτινες ἔπεισαν τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν Κίναν τὴν ἄρσιν τῆς ἀπαγορεύσεως (1842). Ἀλλ' ἡ ὑγιαίνουσα κοινὴ γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξανέστη κατὰ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ Ἀγγλία, χάριν ἑνὸς δημοσίου ἐσόδου, ἐπέβαλεν εἰς ἓν ἄλλο ἔθνος τὴν εἰσαγωγὴν ἑνὸς προϊόντος ἐπικινδύνου διὰ τὴν ὑγίειαν καὶ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν του. Καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, θυσιάζουσα τὰ ἑκατομμύρια τοῦ σχετικοῦ φόρου, οὐ μόνον ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ὀπίου εἰς τὴν Κίναν, ἀλλὰ καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς παγκοσμίου κινήσεως πρὸς περιστολὴν καὶ ρύθμισιν τῆς χρήσεως τοῦ ὀπίου καὶ τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων ἐν γένει.

Ἐπίσης εἰς τὸ ζήτημα τῶν ***λαχείων***, βλέπομεν ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ταῦτα ἀπαγορεύονται ἀπολύτως· καταδιώκονται δὲ ἀμειλίκτως ἀκόμη καὶ οἱ ἀποστέλλοντες διὰ τοῦ ταχυδρομείου διαφημίσεις ἢ λαχνοὺς οἱουδήποτε λαχείου. Ἐν γένει δὲ εἰς τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας ἀπαγορεύεται καὶ καταδιώκεται πᾶν τυχηρὸν παιγνίδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἄτομόν τι κερδίζει τὸ χρῆμα ἄλλου ἀτόμου ἄνευ δικαίου ἀνταλλάγματος. Καὶ ἐνθυμούμεθα ὅτι ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν πρὸ 35ετίας ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης ἀνέστη ἐρρωμένως κατὰ πάσης προτάσεως ἱδρύσεως λαχείου ἢ συνομολογήσεως λαχειοφόρου δανείου. Ἐκ τῆς μακρᾶς ζυμώσεώς του μὲ τὸν Ἀγγλικὸν κόσμον εἶχεν ἀποκτήσει ἐρριζωμένην ἀντιπάθειαν πρὸς τὰ τυχηρὰ ταῦτα Κρατικὰ παιγνίδια καὶ εἶχε διαγνώσει τὴν ἐκ τούτων ἠθικὴν διὰ τὸ Κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν ζημίαν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ κυβερνῆταί μας ἤνοιξαν εὐρεῖαν τὴν θύραν διὰ πάντα τὰ ἀνεπιθύμητα ταῦτα πράγματα.

Εἰς τὸ ζήτημα δημοσίων λαχείων καὶ τῶν τοιούτων δυστυχῶς ὅλα τὰ κράτη δὲν ἠκολούθησαν τὸ Ἀγγλοσαξωνικὸν παράδειγμα. Μόνον ἡ Ἑλβετία, ἡ Ὁλλανδία καὶ τὰ Σκανδιναυϊκὰ κράτη ἀπαγορεύουσι τὰ δημόσια λαχεῖα. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχον μέχρις ἐσχάτων καὶ εἰς πᾶσαν γωνίαν τῶν ὁδῶν τῶν πόλεων Κρατικὰ γραφεῖα λαχείων καὶ τυχηρῶν παιγνιδίων, ὅπου ὁ κοινὸς λαὸς ἐρρίπτετο ἀκάθεκτος εἰς ἀνεύρεσιν ἀκόπου τύχης. Ἀλλ' εἶχεν ἀρχίσει ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ ὑγιαίνουσα κοινὴ γνώμη νὰ ἀντιλαμβάνεται πόσον ἐπιζήμιος ἦτο ἡ τοιαύτη διὰ τοῦ Κράτους ἀπομύζησις καὶ ἐξαχρείωσις τῶν λαϊκῶν μαζῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πλειοψηφίαν τοῦ ἔθνους. Καὶ ἂν δὲν ἀπατώμεθα, ἡ δικτατορία τοῦ Μουσσολίνι καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπέβαλεν ἀσυζητητεὶ τὴν ἄρσιν τοῦ κακοῦ, ἔστω καὶ μὲ θυσίαν ἐσόδων πολλῶν ἑκατομμυρίων.

Εἰς τὸ ζήτημα ὅμως τῶν φανερῶν χαρτοπαικτείων ἅπαντα περίπου τὰ πεπολιτισμένα κράτη εἶναι σύμφωνα, καὶ οὐδαμοῦ ἐκτὸς τοῦ ἀνεξαρτήτου κρατιδίου τοῦ Μονακὸ (Μόντε Κάρλο) ὑπάρχει τὴν σήμερον φανερὸν κέντρον τυχηρῶν παιγνίων. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκλείσθη τελευταίως ἡ ἐπίσημος χαρτοπαι-

κτικὴ λέσχη, ἥτις πρὸ 2—3 ἐτῶν ἱδρύθη ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τοῦ Κράτους εἰς τὸ ἀνάκτορον Γιλδὶζ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ δὲ διεθνεῖς ἐπιχειρηματίαι τοῦ εἴδους τούτου μάτην μέχρι σήμερον ἐζήτησαν νὰ ἐπιτύχουν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν ἱδρύσεως μεγάλου καζίνου ἐν Κερκύρᾳ, καὶ δὴ εἰς τὸ Ἀχίλλειον, προσφέροντες ὡς δέλεαρ ἑκατομμύρια διὰ δημόσια καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα ἐν Κερκύρᾳ, ἐκτὸς τῶν δικαιωμάτων συμμετοχῆς τοῦ Κράτους εἰς τὰ κέρδη των. Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ Κράτος θὰ ἐξακολουθήσῃ, ὡς μέχρι σήμερον, νὰ ἀπορρίπτῃ πᾶσαν τοιαύτην πρότασιν εἴτε διὰ τὴν Κέρκυραν, εἴτε διὰ τὰς λουτροπόλεις Λουτρακίου καὶ Αἰδηψοῦ, ὅπου ψιθυρίζεται ὅτι αἱ μεγάλαι ἑταιρίαι, εἰς ἃς πρόκειται νὰ ἐκχωρηθοῦν τὰ λουτρά, θὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν τῆς ὀργανώσεως λεσχῶν τυχηρῶν παιγνίων·

Β΄. Τὸ δεύτερον ζήτημα, ὅπερ ρίπτεται εἰς τὸ μέσον πρὸς ματαίωσιν τῆς καταργήσεως τῶν καζίνων—ὅτι δηλ. θὰ στερηθοῦν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου πολλοὶ βιοπαλαισταὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν—καὶ αὐτὸ δὲν ἀντέχει εἰς μίαν προσεκτικὴν ἐξέτασιν. Ἐν πρώτοις, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργαζομένων ἐν σχέσει μὲ τὰ καζῖνα δὲν εἶναι καὶ τόσον μέγας. Ὀλίγαι δεκάδες ὁδηγῶν αὐτοκινήτων, ἄλλοι τόσοι ὑπηρέται – ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπερβαίνουν ἐν συνόλῳ τοὺς ἑκατὸν—θὰ στερηθοῦν μιᾶς ἐργασίας, ἀλλὰ ἐργασίας δυναμένης οὐχὶ δυσκόλως νὰ τοποθετηθῇ ἀλλαχοῦ. Μὲ τὴν ἐπικειμένην ἐπέκτασιν τῆς ὁδοποιίας τὰ αὐτοκίνητα θὰ εὕρουν ἀλλαχοῦ ἐργασίαν, ἴσως ὄχι τόσον ἄνετον καὶ ἐπικερδῆ ὅσον ἐν μέσαις Ἀθήναις μὲ τὰ καζῖνα, ἀλλὰ πάντως ἱκανὴν νὰ διαθρέψῃ τοὺς ὁδηγοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας των. Ἐπίσης ἡ ὁδοποιία θὰ ἐπιφέρῃ τὴν αὔξησιν τῶν ἀνὰ τὴν χώραν ξενοδοχείων καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν καζίνων δύνανται νὰ εὕρουν ἐργασίαν ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ τοιαύτη αὔξησις τῶν ἐργασιῶν δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως 2—3 ἐτῶν, πάλιν θὰ εἶχε συμφέρον ὑλικὸν καὶ ἠθικὸν τὸ Κράτος νὰ δώσῃ εἰς τοὺς 100 αὐτοὺς ἀνθρώπους μίαν μικρὰν ἀποζημίωσιν, διὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὸν ἄρτον των μέχρις ἐξευρέσεως ἐργασίας. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἀποζημιώσεων εἶναι ἀληθῶς ἀντίθετος πρὸς πᾶσαν ὑγιᾶ δημοσιονομίαν, ἀλλὰ ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο ἤδη κακὴ ἀρχὴ μὲ τοὺς σιγαροποιούς, τοὺς λεμβούχους, τοὺς ἰδιοκτήτας αὐτοκινήτων λεωφορείων καὶ τοὺς ἁμαξηλάτας, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς «καζινίτας», ἄνευ μεγάλης βλάβης.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ριφθοῦν οὗτοι εἰς τοὺς δρόμους, πάλιν δὲν θὰ ἦτο ἐπιτετραμμένον δι᾽ αὐτὸν τὸν λόγον νὰ ἀνασταλῇ ἡ ἐκκοπὴ τῶν κέντρων αὐτῶν, ἅτινα ἔφερον καὶ φέρουν καθ᾽ ἑκάστην ἑκατοντάδας ἀνθρώπων εἰς τὴν καταστροφήν, τὴν ἀτίμωσιν καὶ τὴν αὐτοκτονίαν.

Γ΄. Μένει τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ κατάργησις τῶν καζίνων ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐπιφέρῃ τὸν περιορισμὸν τῆς χαρτοπαιξίας, ἀλλὰ τοὐναντίον θὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν «τιμίαν» χαρτοπαιξίαν τῶν καζίνων διὰ τῆς «ἀτίμου» τοιαύτης τῶν ἀφανῶν χαρτοπαιγνίων. Βεβαίως ἓν ἐρριζωμένον ἐλάττωμα, ὡς τὸ τῆς χαρτοπαιξίας, δὲν ἐξαλείφεται διὰ νομοθετικῶν ἢ ἀστυνομικῶν μέτρων. Ὁ φύσει καὶ ἕξει χαρτοπαίκτης, ἐλλείψει καζίνου, θὰ ζητήσῃ νὰ κορέσῃ τὸ πάθος του τοῦτο καθ᾽ οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον. Δι᾽ αὐτὸν θεραπεία δὲν εἶναι εὔκολος, ἐκτὸς ἂν ἡ Θεία χάρις

ἐγγίσῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Καὶ ἐπομένως διὰ τοὺς τοιούτους ἡ Πολιτεία δύναται μόνον νὰ καταστήσῃ τὴν χαρτοπαιξίαν ὅσον τὸ δύνατον δυσκολωτέραν καὶ ἐπικινδυνωτέραν.

Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν θαμώνων τῶν καζίνων δὲν εἶναι ἀνίατοι καὶ ἐκ μακρᾶς ἕξεως χαρτοπαῖκται, ἀλλ' ἄνθρωποι (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νεανίαι) ἀδαεῖς, δελεαζόμενοι ἐν τῇ ἀδαημοσύνῃ των ὑπὸ χρυσῶν ὀνείρων εὐκόλου καὶ πλουσίου κέρδους καὶ ἀνίδεοι τῆς πραγματικότητος, ἣν βεβαιοῖ μακρὰ πεῖρα καὶ παρατήρησις, ὅτι οὐδείς ποτε ἀπέκτησε μόνιμον πλοῦτον ἐκ τοῦ χαρτοπαιγνίου, ἐκτὸς τῶν ὀργανωτῶν καὶ διευθυντῶν χαρτοπαικτείων, καὶ τοῦτο διότι ὁσάκις ἐκέρδησέ τις ποσὸν μέγα ἢ μικρόν, οὐδέποτε ἠρκέσθη εἰς τὸ κέρδος τοῦτο ἀλλ' ἐξηκολούθησε παίζων, ἕως οὗ τὸ ἀπώλεσε καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων του χρημάτων.

Τοὺς τοιούτους λοιπὸν πρωτοπείρους καὶ ἀδαεῖς ἀνθρώπους σώζομεν διὰ τῆς καταργήσεως τῶν καζίνων, διότι κλείομεν τὴν θύραν, τὴν ὁποίαν τόσον ἐπιπολαίως καὶ ἀσυνειδήτως ἤνοιξεν ἔμπροσθέν των τὸ Κράτος διὰ τῆς ἐκχωρήσεως ἀδειῶν πρὸς ἵδρυσιν καζίνων. Κλειομένων τῶν καζίνων, λέγουν, ρίπτετε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν κρυφίων χαρτοπαικτείων, ὅπου δι' ἀπατηλῶν μεθόδων ἀσφαλέστερον θὰ τοὺς ἀπογυμνώσουν. Ἀλλ' ἡ φοίτησις εἰς κρύφια χαρτοπαικτεῖα θὰ ἦναι ἀπείρως δυσκολωτέρα καὶ θὰ συνδέηται μετὰ διαφόρων κινδύνων (φυλακίσεως, διαπομπεύσεως, στερήσεως ἐργασίας, κτλ.), καὶ οἱ ἀδαεῖς καὶ πρωτόπειροι θὰ διστάσουν νὰ ριψοκινδυνεύσουν πάντα ταῦτα, ἐνῷ τώρα δὲν ἔχουν ἢ νὰ λάβουν θέσιν εἰς πολυτελὲς αὐτοκίνητον ὅπως δωρεὰν μεταφερθοῦν εἰς τὰς ἀπαστραπτούσας καὶ εὐχαρίστους αἰθούσας τῶν καζίνων, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν μεταβαίνουν ἐκεῖ κατὰ πρῶτον ἐξ ἁπλῆς περιεργείας καὶ κατόπιν συλλαμβάνονται εἰς τὴν σαγήνην.

Οὐχί. Ἡ κατάργησις τῶν καζίνων θὰ θέσῃ μέγιστα ἐμπόδια εἰς τὸν δρόμον πολλῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶναι χαρτοπαῖκται ἁπλῶς ἐκ περιεργείας ἢ ἐλαφρότητος ἢ διότι τοὺς ἐθάμβωσε τὸ πολυτελὲς περιβάλλον, τὸ ἀποπνέον τὴν ἰδέαν τοῦ ἀκόπου καὶ λαμπροῦ κέρδους. Καὶ θὰ ἦναι τοῦ λοιποῦ ἀπείρως δυσκολώτερον διὰ τὸν ἔμπορον, τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν ὑπάλληλον, τὸν φοιτητήν, κτλ. νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον νὰ παίξῃ τὸ ἴδιόν του ἢ τὸ ξένον χρῆμα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ κρύφια χαρτοπαικτεῖα, ἅτινα ἀναμφιβόλως θὰ φυτρώσουν ὡς μανιτάρια, μία καλὴ καὶ ἀδιάφθορος ἀστυνομία, ὡς εἶναι ἡ ἡμετέρα Ἀστυνομία Πόλεων, εἶναι ἄριστα εἰς θέσιν νὰ τὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ ἐκριζώνῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν.

Εὐχόμεθα λοιπὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ὅπως ἡ Κυβέρνησις πραγματοποιήσῃ τὴν κατάργησιν τῶν καζίνων. Ἀλλὰ πρέπει νὰ πράξῃ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Νὰ παύσῃ παρέχουσα εἰς τοὺς λεγομένους ἀναπήρους πολέμου τὰς ἀδείας πρὸς ἵδρυσιν εἰς τοὺς δρόμους τῶν ὑπαιθρίων τυχηρῶν παιγνίων κατὰ τὰς ἑορτάς. Εἶναι καὶ τοῦτο ἓν ἄγος τοσούτῳ μᾶλλον ἀπαίσιον, ὅσῳ εἶναι φανερώτερον τῶν καζίνων καὶ ἔρχεται εἰς ἀμεσωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὰς λαϊκὰς μάζας. Ἀπὸ ὅλα τὰ τερατώδη παράξενα τῆς νεο-Ἑλληνικῆς συγχρόνου ζωῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀηδέστατον. Δὲν ἠξεύρομεν ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης καὶ εἰσηγητὴς τοῦ ἀχρείου αὐτοῦ θεσμοῦ. Ὁποιος καὶ ἂν ἦναι, εἶναι ἄξιος ἀγχόνης. Ἀλλ' ἐξ ἴσου ἄξιαι ἀγχόνης εἶναι

καὶ αἱ κρατικαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι εἰς κάθε ἑορτάσιμον περίοδον ἐπιτρέπουν, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς Ἀστυνομίας, τὴν ἐκ νέου ἄσκησιν τοῦ ἀτίμου τούτου ἔργου. Εἶναι μυριάκις προτιμώτερον νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἀληθεῖς ἀναπήρους πολέμου οἱαδήποτε ἄλλη οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις, ἢ ἡ ἄδεια πρὸς τοιαύτας φαυλότητας, τὴν ὁποίαν ἄδειαν οἱ ἀνάπηροι μεταπωλοῦν εἰς ἄλλους ἐπιχειρηματίας.

Ἂς λάβῃ ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἄνδρας ἐντίμους καὶ φιλοπάτριδας, γενικὴν καὶ στερεὰν ἀπόφασιν κατὰ παντὸς εἴδους τοιούτων ἐπιχειρήσεων ἀνηθίκων καὶ φθοροποιῶν, καὶ θὰ εὕρῃ εἰς τὸ πλευρὸν αὐτῆς σύσσωμα τὰ ὑγιᾶ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

ΙΕΡΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΑΠΟΡΙΑΙ

Συνδρομητής τις μᾶς ἐρωτᾷ τί σημαίνει τὸ ἀκόλουθον χωρίον:

«Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν;»
(Α΄. Κορινθ. ιε΄. 29).

Τὸ χωρίον τοῦτο ὁμολογουμένως εἶναι ἓν ἐκ τῶν δυσκολωτάτων τῆς Κ. Διαθήκης, μέχρι σήμερον δὲ οὐδεμία ἐδόθη αὐτοῦ ἑρμηνεία, ἥτις νὰ ἦναι ἀπολύτως ἱκανοποιητική, ἄνευ τροποποιήσεως τοῦ ὡς ἄνω γενικῶς παραδεδεγμένου κειμένου.

Οἱ λαμβάνοντες τὴν φυσικὴν κατὰ γράμμα σημασίαν τῶν λέξεων λέγουσιν ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς συνήθειαν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, τοῦ νὰ βαπτίζηται πιστός τις ζῶν ὑπὲρ ἑνὸς κατηχουμένου, ὅστις εἶχεν ἀποθάνει ἀβάπτιστος. Ἀρχαῖοί τινες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρουσιν ὡρισμένας αἱρέσεις ὡς ἐχούσας τὴν συνήθειαν ταύτην. Οὕτω λ. χ. ὁ Ἐπιφάνιος ἀναφέρει τοὺς Κηρινθιανούς, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς τοὺς Μαρκιωνίτας. Τοιουτοτρόπως ἑρμηνεύει τὸ χωρίον καὶ ὁ Ἀμβρόσιος καὶ μετ᾽ αὐτὸν διάφοροι ἑρμηνευταὶ παλαιοί.

Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἀπέκρουσαν πολλοὶ ἄλλοι ἑρμηνευταί, ἰδίως ὁ Καλβῖνος, λέγοντες ὅτι ὁ Ἀπόστολος δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ ἐπιχείρημα ἐπὶ μιᾶς δοξασίας ἢ συνηθείας αἱρετικῆς, ἥτις ἀπετέλει κατάφορον διαστροφὴν τῆς τελετῆς τοῦ Βαπτίσματος, χωρὶς συγχρόνως νὰ καταδικάσῃ τὴν δοξασίαν ταύτην. Οὐδὲ ὑπάρχει καμμία ἱστορικὴ ἀπόδειξις ὅτι ἡ αἱρετικὴ αὕτη συνήθεια εἶχεν ἀναφυῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κορίνθου.

Ἄλλη ἑρμηνεία συγγενὴς εἶναι, ὅτι οἱ «βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν» ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες, βλέποντες τὴν ἀξιοθαύμαστον καὶ ἡρωϊκὴν καρτερίαν τῶν Χριστιανῶν μαρτύρων, ἐπίστευον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἐβαπτίζοντο, λαμβάνοντες οὕτως, ὡς νέοι στρατεύσιμοι εἰς τὰς τάξεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ***τὴν θέσιν τῶν ἀποθανόντων*** μαρτύρων. Ἀλλὰ τοιαύτη χρῆσις τῆς προτάσεως ***ὑπὲρ*** μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ***ἀντὶ*** εἶναι τοὐλάχιστον πρωτοφανής.

Ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖ ὡς μόνην ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ προκειμένου χωρίου τὴν ἑξῆς:

«Οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τουτέστι, ***τῶν σωμάτων***· καὶ γὰρ ἐπὶ

τούτῳ βαπτίζεσαι, τοῦ νεκροῦ σώματος ἀνάστασιν πιστεύων.» Τὴν αὐτὴν περίπου ἑρμηνείαν ἀκολουθοῦσιν ὁ Θεόφιλος, ὁ Οἰκουμένιος, ὁ Φώτιος, ὁ Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι. Πάντες δὲ οὗτοι συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ «βάπτισις ὑπὲρ τῶν νεκρῶν» ἀναφέρεται εἰς τὴν παράγραφον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν», ἣν ἐπανελάμβανον οἱ βαπτιζόμενοι νεοφώτιστοι. Τὰ Σύμβολα τῆς πίστεως ὅμως συνετάχθησαν, ὡς γνωστόν, μετὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους καὶ δὲν ὑπῆρχον ἐν χρήσει, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Παῦλος ἔγραφε τὴν Α΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν αὐτοῦ.

Ἄλλοι ἐξηγοῦσι τὸ «ὑπὲρ τῶν νεκρῶν», ὡς σημαῖνον «ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀπέθανεν» ἢ ὡς σημαῖνον «ὑπεράνω τῶν τάφων τῶν νεκρῶν», τῶν μαρτύρων. Καὶ ἄλλοι ἄλλως· πᾶσαι ὅμως αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται παραβιάζουσι τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς γραμματικῆς, καθὼς καὶ τῆς λογικῆς.

Αὗται εἶναι αἱ κυριώτεραι μέχρι σήμερον δοθεῖσαι ἑρμηνεῖαι ἄνευ διορθώσεως ἢ μεταρρυθμίσεως τοῦ κειμένου. Αἱ λοιπαὶ ἑρμηνεῖαι στηρίζονται εἰς τοιαύτας διορθώσεις. Οὕτω λ. χ. ὁ Ἄγγλος Μπλούμφηλδ φρονεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ χωρίου τούτου παρέπεσαν δύο λέξεις, «**τῆς ἀναστάσεως**», καὶ τούτων προστιθεμένων ἡ φρᾶσις θὰ ἔχῃ ὡς ἑξῆς: «οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ **τῆς ἀναστάσεως** τῶν νεκρῶν».

Ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, οὐδεμία ἐκ τῶν δοθεισῶν ἑρμηνειῶν εἶναι ἀπολύτως ἱκανοποιητική. Ἀκόμη καὶ ἡ τοῦ Χρυσοστόμου, ἥτις εἶναι ἡ σχετικῶς ἱκανοποιητικωτέρα, δὲν δικαιολογεῖ ἐπαρκῶς τὰς λέξεις «ὑπὲρ τῶν νεκρῶν». Ἡ δὲ διόρθωσις ἢ συμπλήρωσις τοῦ κειμένου διὰ προσθήκης λέξεων εἶναι μέθοδος λίαν ἐπικίνδυνος.

Η ΚΑΥΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Ἡ ραγδαία ἐπέκτασις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἔφερεν ἤδη ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῶν νεκροταφείων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα, ἄλλοτε εὑρισκόμενα μακρὰν πάσης κατοικίας, σήμερον περισφίγγονται ὑπὸ πολυπληθῶν συνοικισμῶν. Καὶ ὁ Δῆμος Ἀθηναίων εὑρίσκεται πρὸ σοβαροῦ προβλήματος,—τοῦ ὁποίου δύο ὑπάρχουν δυναταὶ λύσεις—ἢ τῆς δημιουργίας νέων νεκροταφείων εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν κατῳκημένων ἐκτάσεων, ἢ τῆς κατασκευῆς κλιβάνων (καμίνων) πρὸς καῦσιν τῶν νεκρῶν. Ὅτι ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν εἶναι ἡ προτιμωτέρα λύσις ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ, ἰδίως εἰς τὸν τόπον μας, ὅπου αἱ μεταδοτικαὶ νόσοι ἔχουν τόσην εὐρεῖαν διάδοσιν. Ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπὸ καλαισθητικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀπόψεως εἶναι προτιμωτέρα ἡ καῦσις τῆς ταφῆς, κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ὄχι μετὰ 3ετίαν, ὡς ὁρίζει ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ ἐνωρίτερον, οἱ μὴ ἰδιόκτητοι τάφοι ἀνοίγονται, τὰ ὀστᾶ ῥίπτονται ἔξω μὲ ἀπαισίαν βαναυσότητα καὶ ἢ περισυλλέγονται ὑπὸ τῶν συγγενῶν εἰς δυσώδη κιβώτια εἰς τὸ κοιμητήριον ἢ ῥίπτονται εἰς κοινὸν λάκκον.

Ἐν τούτοις ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ἔχει νὰ παλαίσῃ ἐναντίον βαθέως ἐρρι-

ζωμένων προλήψεων, ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Ὁ κοινὸς λαὸς παρ' ἡμῖν εἶναι ζήτημα ἂν ἤκουσέ ποτε ὅτι εἰς ἄλλας χώρας καίονται οἱ νεκροί· καὶ ἐὰν ἤθελε γίνει ἐδῶ ἀρχὴ ἐφαρμογῆς τῆς καύσεως, βεβαίως θὰ προεκάλει ἐπανάστασιν, ἐκτὸς ἂν ἡ Ἐκκλησία μετεχειρίζετο τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροήν της ὑπὲρ τοῦ νέου μέτρου.

Δυστυχῶς ἡ Ἐκκλησία εἶναι καὶ αὐτὴ ἀντίθετος. Πρὸ 15ετίας περίπου ὁ τότε Νομάρχης Ἀττικῆς εἶχε προτείνει τὴν προαιρετικὴν καῦσιν τῶν νεκρῶν. Καὶ ἔθετεν ὡς ὅρον ἀπαραίτητον νὰ ἐπιτρέπηται ἡ καῦσις ἐκείνων, οἵτινες διὰ τῆς διαθήκης ἢ ἐπιθανατίου θελήσεώς των ὥριζον ταύτην δι' ἑαυτούς, ἢ τῶν ὁποίων οἱ συγγενεῖς ἐζήτουν τοῦτο.

Κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης ἐξηγέρθησαν τότε οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κύκλοι, βοῶντες ὅτι ἡ καῦσις ἀντίκειται εἰς.....τὴν Ἁγ. Γραφήν, ἥτις λέγει ὅτι ὁ ἄνθρωπος «γῆ ἐστι καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσεται» καὶ εἰς τὰς εὐχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας! Καὶ ὁ τότε καὶ νῦν Μητροπολίτης Σύρου καὶ Τήνου ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον, καταδικάζουσαν τὴν πρότασιν τοῦ Νομάρχου Ἀττικῆς, ὁ δὲ «Ἱερὸς Σύνδεσμος» ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα κατὰ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν(1).

Τὴν αὐτὴν δυσμενῆ στάσιν ἐτήρησε καὶ τηρεῖ καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Αἱ Προτεσταντικαὶ χῶραι καὶ ἐκκλησίαι ἔδειξαν ὀλιγωτέραν ἀδιαλλαξίαν, διακρίνασαι ὀρθῶς ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι θρησκευτικόν, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κήδευσις τῶν νεκρῶν δύναται νὰ γίνῃ ἐπίσης καλῶς καὶ καθ' ὅλους τοὺς τύπους ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν καῦσιν, ὅσον καὶ μὲ τὸν ἐνταφιασμόν αὐτῶν. Ἐν τούτοις, καὶ εἰς τὰς Προτεσταντικὰς χώρας ἐχρειάσθη πολυετὴς ἀγὼν καὶ εὐρεῖα συζήτησις πρὸς διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, πρὶν ἢ καταστῇ δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ τὸ ἔθιμον τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν.

Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν δὲν εἶναι, ὡς ἰσχυρίζονταί τινες, ***καινοτομία***, ἀλλ' ἦτο γενικὴ συνήθεια τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πλὴν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου οἱ νεκροὶ ἐβαλσαμοῦντο, τῆς Ἰουδαίας, ὅπου ἐναπετίθεντο ἐντὸς λελαξευμένων ἐκ βράχου μνημείων(2), καὶ τῆς Κίνας, ὅπου ἐθάπτοντο εἰς τὸ χῶμα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι πάντοτε ἔκαιον τοὺς νεκρούς των. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔπραττον τὸ αὐτὸ εἰς καιροὺς ἐπιδημιῶν.

Ἡ ἀντικατάστασις τῆς καύσεως διὰ τῆς ταφῆς ἐπῆλθε διὰ τῆς ἐξαπλώσεως

(1) Ἐν τούτοις, ὑπῆρξαν καὶ Ἕλληνες πεφωτισμένοι, οἵτινες δὲν ἐφοβήθησαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ὀρθὸν καὶ λογικόν. Ὁ Ἕλλην ποιητὴς Ζὰν Μωρεᾶς (Ἰ. Παπαδιαμαντόπουλος), ὅταν ἀπέθανεν εἰς Παρισίους, παρήγγειλεν ὡς τελευταίαν του θέλησιν νὰ καῇ. Καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἔψαλε τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἔμπροσθεν τοῦ ἀποτεφρωτικοῦ κλιβάνου, τοῦθ' ὅπερ ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ σφοδρὰν ἐπιτίμησιν ἐκ μέρους τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἑλλάδος!

Ὡσαύτως καὶ ὁ κ. Γρ. Παπαμιχαήλ, σήμερον καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1912 μονογραφίαν ἐπὶ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, ἧς συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ καῦσις δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὰ δόγματα καὶ δύναται νὰ προσαρμονισθῇ πρὸς τὰς τελετὰς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

(2) Εἰς τὰς χώρας ταύτας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγκατελείφθη ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ξυλείας ὡς καυσίμου ὕλης.

τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, διωκόμενοι καὶ κρυπτόμενοι, δὲν ἠδύναντο νὰ καίουν τοὺς νεκρούς των, ἀλλὰ τοὺς ἔθαπτον εἰς τὰς κατακόμβας καὶ κρύπτας, ὅπου ἐτέλουν ἐν μυστικότητι τὰ τῆς λατρείας των. Ἐπίσης εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ταφῆς ἀντὶ τῆς καύσεως συνετέλεσεν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ γενικὴ ἀποστροφὴ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰς ἐθνικὰς συνηθείας. Ἀλλ᾽ ἀναμφιβόλως ὁ ἰσχυρώτατος λόγος διὰ τὴν καινοτομίαν τῆς ταφῆς ἦτο ἡ προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς συντόμου Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης συνέβαλε καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὰ σώματα τῶν πιστῶν, ὡς λελυτρωμένα καὶ ἐξηγνισμένα διὰ τῆς θυσίας τοῦ Σωτῆρος καὶ ὡς κατοικητήρια τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαφανίζωνται διὰ τοῦ πυρὸς (Τερτυλλιανός). Ἅμα δὲ ὡς ἐπεκράτησε κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἡ ὑπέρμετρος εὐλάβεια πρὸς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ δεισιδαιμονία τῶν «ἁγίων λειψάνων,» ἐννοεῖται ὅτι κατηργήθη τελείως ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν. Καὶ μόλις πρὸ 60-70 ἐτῶν ἤρχισεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἡ κίνησις, ἐκ καθαρῶς ὑγιεινῶν λόγων, ὁρμωμένη ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον.

Κατὰ τὸ 1874 συνεκροτήθη σχετικὸν συνέδριον ἐν Μιλάνῳ τῆς Ἰταλίας. Ταυτοχρόνως ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, καὶ τῷ 1882 ἐγένετο ἡ πρώτη καῦσις νεκρῶν ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς ἰδιωτικὸν κλίβανον. Προηγουμένως εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἵδρυσις κλιβάνων ἐν Ἰταλίᾳ (1876), ἐν Γερμανίᾳ (1878). Βραδύτερον ἱδρύθησαν τοιαῦτα ἐν Γαλλίᾳ, Δανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Βελγίῳ, Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, καὶ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐν Βορείῳ καὶ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Μολονότι δὲ εἰς πάσας ταύτας τὰς χώρας δὲν ἔπαυσαν αἱ ταφαὶ τῶν νεκρῶν, ἐν τούτοις ὁ ἀριθμὸς τῶν καιομένον νεκρῶν κατ᾽ ἔτος αὐξάνει σταθερῶς, ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, καὶ ἤρχισεν ὁλοὲν γενικώτερον νὰ ἀναγνωρίζηται ὅτι ἡ ὑγίεια τῶν κοινωνιῶν καὶ ἰδίως τῶν πόλεων ἀπαιτεῖ τὴν κατάργησιν τῶν ἐνταφιασμῶν καὶ τῶν νεκροταφείων.

Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ θρησκεία οὐδὲν ἔχει νὰ πάθῃ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, καθ᾽ ὅτι τὸ ζήτημα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν θρησκείαν.

ΠΟΙΚΙΛΑ

— **Αἱ θρησκευτικαὶ μειονότητες ἐν Ρουμανίᾳ.** Ἐπιτροπὴ τῶν Εὐαγγελικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπισκεφθεῖσα τὴν Ρουμανίαν κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον, ὅπως μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὸ ζήτημα τῶν ἐκεῖ θρησκευτικῶν μειονοτήτων, ἐξέδωκεν ἤδη τὴν ἔκθεσίν της, εἰς τὴν ὁποίαν διαπιστώνει ὅτι ἡ τελευταία θλιβερὰ ἀντισημιτικὴ ἔκρηξις ἐν Τρανσυλβανίᾳ δὲν ἦτο εἰμὴ μία ἐκδήλωσις τοῦ παρὰ τοῖς Ρουμάνοις γενικῶς ἐπικρατοῦντος πνεύματος φυλετικοῦ μίσους καὶ θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας, τοῦ ὁποίου θύματα γίνονται οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἄλλων δογμάτων. Ἐνῷ ὄχι μόνον αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι κατηγορηματικῶς προστατεύουσι τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ θρήσκευμα τῶν μειονοτήτων, ἀλλὰ καὶ τὸ Ρουμανικὸν Σύνταγμα ρητῶς καθιεροῖ πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὠθούμενα ὑπὸ τῆς μεγαλειτέρας μερίδος τῆς κοινῆς γνώμης, διαρκῶς καταπατοῦσι καὶ παραβιάζουσι τὰ δικαιώματα ταῦτα τῶν μειονοτήτων. Καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς εὐγενῶς ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς τε Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπισήμου Ὀρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἀξιοδακρύτου ταύτης καταστάσεως, ὑποδεικνύουσα ὅτι αὕτη παραβλάπτει καιρίως καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τῆς Ρουμανίας ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, καὶ τὸ γόητρον τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι ὁλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, συνάμα δὲ ὑποσκάπτει τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην καὶ ἑνότητα τῆς χώρας.

— **Κληροδότημα εὐσεβές.** Ὁ ἐσχάτως ἐν Λήδς τῆς Ἀγγλίας ἀποβιώσας μεγαλοβιομήχανος Μακλάρεν διὰ τῆς διαθήκης του ἀφιέρωσε ποσὸν 10,000 λιρῶν ἀγγλικῶν, ὅπως δι᾽ αὐτοῦ ἐφοδιασθῶσιν ὅλα τὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἀγγλίας μὲ ἀντίτυπα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τιθέμενα εἰς τὰ δωμάτια τῶν πελατῶν.

— **Τί ἐστοίχισεν ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος.** Ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Συλλόγου ὑπὲρ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐδημοσιεύθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπολογισμὸς τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου, καὶ εὑρέθη ὅτι οὗτος ἐστοίχισεν εἰς ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις: Νεκροὺς 10 ἑκατομμύρια. Ἐλάττωσιν τῶν γεννήσεων κατὰ 21 ἑκατομμύρια. Αὔξησιν τῆς θνησιμότητος κατὰ 6 τοῖς ἑκατόν. Ἤτοι, ὁ πόλεμος ἐπέφερε ἀπώλειαν 37,000,000 ὑπάρξεων.

— **Ἀρχαιολογία ἐγκληματολογική.** Ἐκ τῆς Π. Διαθήκης γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ναβουχοδονόσωρ, βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος, κατὰ τὸ ἔτος 588 πρὸ Χριστοῦ ἐπελθὼν κατὰ τῆς γῆς Ἰσραὴλ ᾐχμαλώτισε τὸν βασιλέα τοῦ Ἰούδα Σεδεκίαν καὶ ἀφοῦ τὸν ἐτύφλωσε, τὸν ἀπήγαγεν εἰς Βαβυλῶνα, διώρισε δὲ τὸν Γεδαλίαν διοικητὴν τῆς χώρας, μὲ ἕδραν εἰς Μισπὰ (Β΄. Βασ. κε΄.) Μετ᾽ ὀλίγον ὅμως ὁ Ἰσμαήλ, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ σπέρματος τοῦ Ἰούδα, μετ᾽ ἄλλων δέκα συνωμοτῶν ἐδολοφόνησε τὸν Γεδαλίαν καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων καὶ Χαλδαίων ἐν Μισπὰ καὶ ἔρριψε τὰ πτώματα αὐτῶν εἰς λάκκον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ἀνορύξει ὁ βασιλεὺς Ἀσά.

Ἤδη ἀγγέλλεται ὅτι ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Μπλὲντ κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν τοποθεσίαν καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Μισπὰ καὶ τὸν λάκκον, εἰς ὃν ἔρριψεν ὁ Ἰσμαὴλ τὰ θύματά του πρὸ 25 αἰώνων. Δι᾽ ἀνασκαφῶν ἀπεκάλυψε τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀρκετὰ ἰσχυρά, καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως πολλὰς δεξαμενὰς πλινθοκτίστους, πρὸς ἀποταμίευσιν προφανῶς τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, διότι τὸ μέρος ἐκεῖνο στερεῖται φυσικῶν πηγῶν. Μία τῶν δεξαμενῶν τούτων ἰδιαιτέρως ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ καθηγητοῦ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ στόμιον αὐτῆς ἦτο φραγμένον διὰ πλακῶν τοποθετημένων μετὰ ἀσβεστοκονιάματος· ἐξ οὗ συνεπέραναν ὅτι ἡ δεξαμενὴ ἐκείνη εἶχε κλεισθῆ ὡς μεμολυσμένη. Πράγματι δὲ ὅταν τὴν ἤνοιξαν, τὴν εὗρον πλήρη ξηρῶν ἀνθρωπίνων ὀστέων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν πήλινα ἀγγεῖα ἰουδαϊκὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σεδεκίου, ἀλλὰ κανὲν ἀγγεῖον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ δεξαμενὴ ἐκείνη ἐσφραγίσθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σεδεκίου, καὶ εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ «λάκκος», εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἰσμαὴλ ἔρριψε τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ σφαγέντας. Ἰδοὺ μία ἐπὶ πλέον μαρτυρία περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν Ἱερῶν Γραφῶν.